

ИРЖИ ПРОХАЗКА
КЛАДЕНЕЦЪТ
1969 Г.

Превод от чешки: Стела Атанасова, 1987

chitanka.info

1

Кабинетът на Земан в квартал Жижков беше сив и скучен, както сив и еднообразен беше животът му сега. След събитията през шестдесет и осма година той, разбира се, не можеше повече да заема поста началник на Пражкия криминален отдел и макар и да не го уволниха от Народната милиция, преместиха го на второстепенна служба като оперативен работник в районното управление на МВР на ул. „Лупачова“.

И сега той работеше тук — малко по-различен от нашия бивш герой — с измачкана и протрита от вечното седене зад бюрото униформа, поостарял, с посребрени слепоочия, навъсени мустаци под носа, очила на очите и твърде отегчен от вечната канцеларщина. Очилата сега бяха станали нещо типично за него, те непрекъснато му пречеха, изнервяха го и не можеше да свикне с тях, защото се налагаше ту да ги намества на очите си, ту да ги вдига на челото си в зависимост дали трябва да надзърне в документацията, или да погледне по-далеч.

През тази априлска сутрин, когато отново го срещаме, денят не бе започнал твърде добре за него. Трябваше да се разправя — а това той мразеше до смърт — с някаква нахакана пълна жена от квартала, която бе застанала зад преградката на служебното гише и без всякакво уважение, дръзко бе отворила уста срещу него:

— ... не ми ги приказвайте на мен. Много добре зная що за птици сте вие от милицията. През шестдесет и осма година ви бяха свили сърмите, но сега пак събрахте кураж.

Боже, колко несправедлива е към мен тази жена, помисли си Земан. Къде ли е била, когато ме прекараха през уличката на позора и от всички страни сипеха хули срещу мен. Може би и тя е била на тяхна страна. Но не каза нищо на глас, пред такива устати жени винаги се чувствувахте безпомощен и преминаваше в отбрана. Не виждаше истински противник в тях, за да бъде достатъчно строг и рязък, а пък и те с нищо не се съобразяваха. Затова предпочете да си гледа в

документацията, да се преструва, че вписва нещо в протокола, че много-много не я слуша, и само така, проформа, я смъмри:

— Вижте какво, госпожа, тези приказки си ги оставете за вас!

Ала жената беше се отракала в кавгите из жижковските дворове и балкони, затова не смяташе да се предаде толкова лесно:

— Защо да мълча? Ще кажа нещо, което никак няма да ви е приятно. Когато сте необходими, никъде не можем да ви намерим, но ако става въпрос да тормозите хората, навсякъде е пълно с вас.

Това вече беше прекалено и за Земан. Той хвърли писалката, скочи от стола и извика:

— Чуйте какво, жено, вие сте се държали непристойно в магазина, вдигнали сте скандал на продавачката...

Жената не се уплаши. Дори не го остави да се доизкаже, прекъсна го:

— А вие няма ли да се карате, ако отидете в десет часа в магазина и там нямат вече дори едно мляко? Погрижете се да има повече стока, и ние няма да вдигаме скандали в магазините!

Срещу това обвинение вече Земан нямаше никакви аргументи да се защити, разбираше, че жената е права. Миналогодишните борци за социализъм с човешки образ бяха оставили една бъркотия не само в главите на хората, но и в икономиката на страната. Празни магазини, неизпълнени производствени и държавни стопански планове, разстроена икономика, подронено доверие на хората в правителството и законите — това беше наследството, което остана от тях и което дълги години ще трябва да оправят. Всъщност жената е права, като ме упреква за това, помисли си Земан. За нея аз съм представител на държавната власт и затова говори с мен като с държавата. Ала на глас строго каза:

— Това не е наша грижа, госпожа...

Жената подигравателно кресна:

— Така ли? А какво е ваша грижа?

— Това! — ядоса се Земан и удари върху гишето с нейния омърлян и изпокъсан паспорт: — Когато са повикали милиционера да се справи с вас, вие с тази салата ли се удостоверихте?

— Каквоооо? С какво право наричате паспорта ми...

— Казах — салата. Това, мила госпожо, вече не може да се нарече личен паспорт. Виждате ли, а ние заради всичко това дори не

искаме да ви арестуваме и да ви изправим пред съд, само искаме от вас двадесет крони, за да ви издадем нов паспорт.

— Хич не ме интересува — отсече устатата жена, — нямам пари за прахосване. На мен и този паспорт ми стига.

— Не, не стига. Защото всъщност ние го конфискувахме, уважаема госпожо — рече Земан и размаха пред лицето ѝ изпокъсания паспорт. Жената се възползува от случая и грабна от ръцете му паспорта си:

— А пък аз си го конфискувам обратно — победоносно заяви тя. Нейната дързост накара дъхът на Земан да секне.

— Слушайте — изръмжа той, — как си позволявате да вършите това, жено? — И тъй като видя, че жената се втурна към вратата, извика заповеднически: — Охрана!

На вратата се появи униформен милиционер. Жената отстъпи назад:

— Значи вие искате да се биете с мен? — презрително рече тя. — И дори повикахте подкрепление?

Земан вече успя да се овладее, седна до бюрото си и рече сравнително спокойно:

— Не! Само исках да ви предупредя, преди да си тръгнете, че срещу този парцал никой нищо няма да ви даде, нито в спестовната каса, нито в пощата. Ако имате спестовна книжка на ваше име или пък получавате пенсия, свършено е. А ако ви хванат с този паспорт някъде, където са по-строги от нас, хубавичко ще се разправят с вас.

Отново се вгълби в документите и престана да ѝ обръща внимание. Жената се разтревожи, бавно се върна назад. Известно време помълча, вперила поглед в него, а после раздразнено попита:

— Колко казвахте, че ще ми струва?

Земан не вдигна глава от хартиите си, за да я погледне:

— Вече нищо, госпожа!

Жената се смути:

— Как така?! Нали казахте, че ще ми издадете нов личен паспорт?

— Само че вече не искам и няма да ви издам. Първо попълнете тази молба — той хвърли на гишето един формуляр, — облепете го с необходимите таксови марки, елате да проверите след една седмица и тогава ще видим.

Жената го погледна изумена, а после изпищя:

— Бюрократи!

Изхвъркна от кабинета и затръшна вратата след себе си.

Земан се усмихна на себе си:

— Те това е! Ще те науча аз тебе, жено, боже, какви станаха хората... — И извика: — Следващият!

Вратата хлопна, изглежда, някой беше влязъл. Без да вдигне поглед от книгата, които всеки ден така се трупаха, че го задушаваша, Земан машинално попита:

— По какъв въпрос идвате? Кажете!

Влезият мълчеше. Земан нетърпеливо погледна, ала беше забравил да спусне очилата си от челото, така че едва успя да различи някаква мъжка фигура на вратата. Грубо настоя:

— Хайде, човече, ням ли сте? Загубили сте си паспорта, жена ви е избягала от вас или пък са ви били в кръчмата? Говорете, нямам време!

И тъй като човекът на вратата продължаваше да мълчи, Земан си спомни за очилата, разсеяно ги намести, за да види онзи страхливец. Но веднага скочи от стола си — толкова много се изненада от неочакваната среща.

На вратата мълчаливо стоеше майор Житни от Държавна сигурност.

Той го заведе в кабинета си, много по-малък, но все пак уютно обзаведен от строгото помещение, където приемаше клиентите. Освен бюро там имаше малка масичка с две кресла, библиотечка със сборници от закони и правилници и едно метално легло за пренощуване, застлано с чисти чаршафи.

Земан направи кафе за двамата, седна срещу него и запали цигара. Беше все още твърде развълнуван и смутен от това посещение, пък и малко се срамуваше, че Житни го бе намерил в това положение. С мъка търсеше думи и се колебаеше дали все още може да му говори на ти, преди да го попита:

— Къде беше толкова време?

Житни се усмихна и отвърна неопределено и уклончиво както винаги:

— Къде ли не! Където бях необходим! А ти?

Земан сведе поглед:

— Както виждаш. Живея!

— И задоволява ли те това?

— Защо не? Тук поне е спокойно.

— Видях колко е спокойно — отвърна весело Житни.

— Обикновени дреболии, с които вече съм свикнал — махна с ръка Земан, — изкарвам си работния ден и съм свободен. Никакви нерви, напрежение, отговорност. По-дълго ще живея!

— А не би ли приел малко вълнения? — изпитателно го попита Житни. — За разнообразие! — Извади от чантата си някакво следствено дело и го постави на масичката пред него. — Какво ще кажеш за това?

Земан не се въодушеви много от предложението му, дори не започна да разлиства веднага делото, въпреки че го привличаше по стар професионален навик. Без особен интерес попита:

— Какво е това?

— Случаят в Хайек. От февруари миналата година.

— Четох за него във вестниците. Отвратително убийство.

Тогава Житни сам започна да разлиства делото и неговата документация, за да събуди интерес у Земан:

— Да, двама убити и един тежко ранен. Мъртва обгоряла жена в опожарената еднофамилна къща. Заклан с бръснач, удавен в кладенеца мъж. Почти обезумял, тежко ранен младеж, техният син, който като по чудо е успял да се измъкне от кладенеца. Ужас!

Земан никак не се развълнува:

— Кой го разследваше?

— Стейскал!

— Тогава всичко е наред. Стейскал е способен криминалист с голям опит. Дълги години го обучавах.

— Не се хвали много с това — намръщено рече Житни. — Този случай той напълно го забатачи. След два месеца разследване дойде до заключението: извършителят на престъплението — неизвестен.

— Тогава значи действително не може нищо да се направи. Защо ми го донесе на мен?

— За да събориш този паметник на Стейскал.

— Вече не работя в криминалния отдел — рязко отказа Земан. — Там си имат други, по-способни хора. Няма да им се бъркам в работата!

— Но ти си ни необходим, Хонза — енергично настоя Житни, — само ти можеш да се справиш с тази загадка. Трябва!

— Защо?

— Заради това! — Житни извади от чантата си един вестник и го постави пред него. — Този случай даде повод за множество догадки. И вече се появиха в пресата. Тази сутрин писаха, че убитият човек бил шофьор на Ян Масарик и са го ликвидирали агенти на Държавна сигурност, за да се избавят от един неудобен свидетел, което, разбира се, е пълна безсмислица.

Земан възмутено отблъсна вестника:

— Пак ли? Та това е толкова глупаво, че не си струва дори да плюеш на него. Аз бих предал този редактор на прокурора.

— Само че с това няма да ликвидираме тези слухове, а само ще ги потвърдим и ще продължат да съществуват у хората. А в тази страна най-после трябва да настъпи спокойствие. Ние трябва да намерим истинския убиец, Хонза, и да го разобличим, това е единственият политически правилен път. Затова дойдох тук. Поисках разрешение от твоите шефове да те освободят. Ще ти дадат една седмица отпуск. Ала засега това е всичко, с което мога да ти помогна. Иначе ще можеш да разчиташ само на собствения си опит и разум. Ще се заемеш ли?

Земан помълча известно време, сетне протегна ръка към вестника и попита:

— Кой е написал статията?

— Данеш.

Земан хвърли вестника, взе в ръка следственото дело и рече:

— Добре, дай ми го!

2

След дълго прекъсване той отново се бе заел със случай от своята област и изпитваше някакво особено чувство. Не му пречеше това, че вместо със служебна кола пътува с обикновен автобус, че е сам, без помощник и техника, а по-скоро усещаше несигурност и смущение от отговорността, която неочаквано пак изискваха от него, и напрежение дали ще успее да се справи.

Сутринта Бланка му бе приготвила малкото куфарче, без да го попита къде отива и с каква цел. Тя знаеше, че не бива да говори за служебните си работи вкъщи, и никога не го поставяше в неудобно положение, като му задава въпроси, на които би трябвало да отговаря уклончиво. Всъщност тя се радваше, че мъжът ѝ бе получил конкретна задача и няколко дни ще бъде извън Прага. Тя виждаше, че той е нещастен — макар и непрекъснато да твърдеше колко е доволен от службата си в районното управление, какво спокойствие цари там и че, слава богу, бе свършил в края на краищата по-добре от мнозина други. Той казваше така, но вкъщи беше вечно раздражен, мълчалив и нервен, често се будеше нощем, безмълвно лежеше до Бланка, гледаше в празното пространство и размишляваше. Измъчваше го чувството, че през шестдесет и осма година бяха постъпили несправедливо с него, отчайваше се, защото му липсваха вълненията, разнообразието и напрежението на криминалистическата професия. Той беше на върха на силите си, пълен е опит, идеи и талант, а те го бяха превърнали в канцеларски плъх. Затова го виждаше как от ден на ден става все по-навъсен и старее, разбираше го и страдаше заради това, но никога не го казваше на глас, нито пък се стремеше да го ободри, защото знаеше, че той никога не би признал слабостта си. „Може би тази задача на терена ще го поизправи на крака — помисли си тя, — поне там ще му дойдат други мисли, ще се поразсее, ще подиша чист въздух, за малко ще се спаси от канцеларската скука и ще се завърне в по-добро, по-оптимистично настроение, каквото нейният Хонза Земан, откакто го познаваше, винаги бе притежавал. Трябва да се случи това чудо,

молеше се в душата си тя, защото иначе постепенно ще залинее и ще умре.“

И така тази сутрин Земан се сбогува с нея и Лидушка, а сега седеше в полупразния автобус, мълчаливо гледаше сивия и тъжен предпролетен пейзаж, който летеше край прозорците, разкаляното поле и мокрите дървета в оределите горички, които все повече намаляваха, защото строежите, индустрията и необходимостта да се уедрияват блоковете заради механизацията непрекъснато отхапваха от тях, и само с половин ухо слушаше разговорите на хората, които пътуваха с него.

Изглежда, всички се познаваха много добре, обръщаха се един към друг по име или прякор, шегуваха се и бърбеха за своите ежедневни грижи — къде могат да се намерят плочки, как Манка искала луксозна баня, а сега си имала баня с душ, тъй като през лошо направения покрив валяло направо в банята. Ала неочаквано казаха нещо, което накара Земан да наостри слух. Някакъв едър, не много възрастен мъж, с омазнени, овехтели кадифени панталони, който седеше на същата редица седалки, но от другата страна на пътечката, извади от джоба си сгънат вестник и го размаха пред тях:

— Прочетохте ли, момчета? Пак пишат за нас!

Друг един мъж, набит, червенобузест селянин, с леко щръкнали уши, който седеше три реда пред тях, прекъсна разговора си със своя съсед посред думата, обърна се към човека с вестника и заповеднически му извика:

— Я ни остави на мира!

Думите му прозвучаха като изплющяване на камшик. В автобуса настъпи напрегната тишина. Човекът с кадифените панталони пъкна обратно вестника в джоба си и се сви на седалката засрамен, сякаш беше получил плесница пред всички.

Земан видя удобен случай да започне разговор и да узнае нещо.

Той се наведе към него:

— Бихте ли ми услужили с вестника?

Ала мъжът, непонятно защо, много враждебно му отказа:

— Не!

И му обърна гръб. Изглежда, рязкото смърмяне така го беше извадило от релсите, че нямаше желание да разговаря с никого — още по-малко пък за злополучния вестник. Възрастният мъж, който седеше

зад Земан, го заговори, за да смекчи от името на всички, които се познаваха в автобуса, грубия отказ:

— Вие при нас ли идвате?

— Къде?

— В Хайек.

— Да... Вие всички от Хайек ли сте?

— Да. Автобусът отива само дотам. И какво ще правите?

— Къде?

— При нас, в Хайек?

— Само така.

Старият човек се засмя, развеселен от лудостта на пражаните:

— Аха. Турист. Тръгнали сте да изпълнявате почина за стоте пролетни километра сред природата, така ли?

— Може би — съгласи се Земан.

— Аз пък знам по-хубави турове — закиска се селянинът.

— Например?

— Сто бири за една вечер.

Хората в автобуса се забавляваха. Вече бяха забравили неприятната случка с вестника и сега всички с благодарност следяха и оживено реагираха на диалога между Земан и възрастния човек, когото явно всички в селото смятаха за голям веселяк и шегаджия. Земан го попита:

— А вие успяхте ли да се справите?

— Аз не, но го направи онзи там Ферда, когато строеше верандата на Манка.

Той посочи един огромен мъж с ръце като лопати, който едва се вместише в седалката на автобуса. Въпреки добродушния израз на лицето си човекът мрачно изръмжа:

— Затваряй си устата, разбра ли?

Автобусът отново се огласи от весел смях. Изглежда, това беше любимата им тема. Земан прие играта, знаеше, че ако се шегува с тях, по-скоро ще се сближи и ще спечели доверието им. Затова с престолено наивно любопитство попита селския шегаджия:

— И как му се отрази?

— На него добре, но на верандата не дотам!

— Срути ли се?

— Не, но е толкова крива, че кулата в Пиза в сравнение с нея е права като свещ. Но и това си има предимство.

— Какво?

— Неговата Манка вече не може да скита из селото.

— Защо?

— Защото, когато той излезе, Манка трябва да стои вкъщи и да крепи верандата. Чак когато се върне, я сменя. Но и това си има един недостатък.

— Какъв?

— Защото заради тази веранда никога вече не могат да се срещнат в леглото.

Мъжете в автобуса се заливаха от смях и се пляскаха по бедрата, а Земан се чувствуваше добре с тях. Те миришеха на глина, желязо, смазка и дърво, излъчваха искреност, другарство и груба, язвителна откровеност, в техните смехове и шеги имаше толкова неприкрито, добронамерено злорадство, че човек просто не можеше да им се сърди. Пък и гигантът, към когото бе отправена закачката им, също не се сърдеше много. Мръщеше се, ала не се опитваше да се защитава, само пак добродушно изръмжа:

— Казах ти да си затваряш устата, дърдорко!

Междувременно автобусът спря. Шофьорът, който се смееше заедно с пътниците, защото явно ги возеше всеки ден и ги познаваше много добре, се обърна към тях:

— Край на шегите, господа. Хайде, слизайте!

Всички станаха и се втурнаха към изхода. Ала възрастният шегаджия успя да подхвърли на Земан на сбогуване:

— Не забравяйте да се отбиете в нашата кръчма. Може да поумнеете и да замените стоте пролетни километра със сто пролетни бири. По-здравословно е!

— Така ли мислите? — засмя се Земан.

— Сигурен съм. Погледнете Ферда. Той поне не е получил разширени вени — отправи му последната си шега приказливият човек и слезе.

Земан остана последен в автобуса. Спря при шофьора:

— Къде мога да намеря председателя на общинския народен съвет?

— Та вие пътувахте с него — рече шофьорът и посочи червенобузестия човек, който така остро бе сгълчал човека с вестника.

Селото не беше особено красиво. Чувствуваше се, че се намира твърде близо до града, нямаше свой стил, а беше пъстра смесица от всякакви постройки — от еднофамилни вили до типични селски къщи, разположили се нашироко сред градините като квачки. Сега, преди настъпването на пролетта, беше все още мръсно, кално и неприветливо с остатъците от зимната чернилка и ръждясващите отпадъци, които обичащите реда жители бяха „разчиствали“ зад оградите на своите дворчета и които пролетната зеленина все още не бе успяла, да прикрие.

Земан догони червенобузестия мъж пред вратата на една къща, където той явно се готвеше да влезе, без скрупули му препречи пътя и го заговори:

— Извинете, не знаех, че вие сте председателят на общинския народен съвет!

Мъжът спря с ръка на бравата и не твърде любезно попита:

— Какво искате? — И веднага, за да съкрати разговора, добави: — Нямаме за продан къщи, които да се използват за вили, а строителството на такива не разрешаваме.

Земан му показва служебната си карта и се представи:

— Аз съм майор Земан.

Мъжът се изненада, пусна бравата и му подаде ръка:

— Хадек. Майор откъде?

— От Районното управление на НМ в квартал Жижков.

Хадек взе да става по-отстъпчив:

— Добре, ще видя какво мога да направя в съвета. Къде бихте желали да имате вила?

— Не ме разбрахте. Аз не искам вила.

— Тогава какво?

— Да разгледам отново случая със семейство Бруна.

Председателят на ОНС явно охладня, а после раздражено възкликна:

— Какво? Пак ли?

— Ще ми помогнете ли?

Хадек помълча малко, а сетне уклончиво измърмори:

— Вече идваха тук да разследват... Много пъти...

— Знам — съгласи се Земан, — но какво от това!

Неговата настойчивост, изглежда, ядоса червенобузестия селянин. Започна да проявява неприкрита враждебност:

— Тук бяха и по-големи специалисти от вас. Целият Пражки криминален отдел начело с началника му. Най-изтъкнатите криминалисти. Капацитети. Ала нищо не откриха.

Обаче Земан упорито настояваше на своето:

— Знам. Но въпреки това...

Тогава председателят на ОНС почти истерично изкрещя:

— Защо вие искате да човъркате още в този случай, след като вече е приключил? На селото вече до гуша му дойде от това убийство, чувате ли, до гуша! Не иска и да чуе вече за него!

Обърна му гръб, бързо влезе в двора на къщата си и затръшна портата пред него.

Земан остана сам на площада и едва сдържаше желанието си да удари по тази враждебна порта...

Сетне тръгна и няколко къщи по-нататък влезе в единственото място в селото, където трябваше да му окажат гостоприемство — в тъжната полупразна кръчма, воняща на стара, изветряла бира, евтини цигари и сирота. Не съвсем чистите ѝ стени бяха украсени с примитивни рисунки и надписи като: „Който е пил, е умрял, който не е пил, също е умрял, защо да се церемоним тогава“... Или... „Пий бира с мярка, никога не се таралаянкай, нямаме пари с чували, ние сме само надничари“... Или... „Изпи до дъно дамаджаната и в изтрезвителното го откараха“... И съответните илюстрации към тях. През неизмитите, полуслепи прозорци, по които лениво бръмчаха първите пробудили се мухи, оставяйки черни точки по тях, не можеше да се види почти нищо.

Зад тезгяха стоеше едра селянка с престилка и точеше бира. Недалеч от нея, до масата край печката, седеше шофьорът на автобуса и с джобното си ножче режеше на хапки кървавица и хляб върху омазнена хартия. В ъгъла на помещението съвсем сам седеше едрият мъж с кадифени панталони, мрачно пиеше бира, изглежда, от мъка и гледаше в празното пространство.

Когато видя Земан, шофьорът весело се закиска:

— Значи все пак се решихте?

— Какво?

— Да се заемете със сто пролетни бири, както ви посъветва Сейдъл.

— Засега само с една. Гостилничарке, бъдете така любезна.

Гостилничарката занесе бира на шофьора, мълчаливо кимна и отиде да наточи следващата за Земан. Майорът седна до шофьора, който чревоугоднически ядеше кървавицата си и продължаваше да развива разсъжденията си, щастлив, че е намерил жертва, която да го слуша:

— Пък и къде ще ходите. Навън времето е лошо. Знаете ли, аз като момче си мислех, че пролетта започва през март. А пък то колко пъти и през април не можеш да покажеш носа си от къщи... Все студено, кал, мръсотия по пътищата, лапавица... Измивам си колата, а след половин час вече е омърляна като прасе... Как да не я зарежеш... — Засмя се шофьорът на остроумието си, изглежда, че беше веселяк.

Ала Земан не се усмихна, това не му изглеждаше смешно. Малко по-хладно, отколкото искаше, попита остро шофьора.

— А на вас това какво ви пречи?

За щастие шофьорът не забеляза неговия тон, пъкна следващата хапка кървавица в устата си и спокойно забъбри:

— Не ми пречи. На мене ми е все едно. Аз трябва да си върша работата и зиме, и лете. Пък и бирата няма да стане по-евтина, какво тогава? — Той отпи една голяма глътка, за да прекара хапката, а сетне попита:

— Вие сте интелигент, нали?

— Защо мислите така?

Шофьорът посочи очилата, които Земан си бе сложил, за да прочете надписите под рисунките на стената.

— Защото носите това. И защото имате време да се интересувате от такива глупости.

— От какви?

— Ами какво ми пречи и какво не. Чиновник, нали?

— Да речем.

— От градския съвет ли?

— Досетлив сте — усмихна се Земан.

Шофьорът, доволен от себе си, започна да се хвали:

— Още щом влязохте в автобуса, си помислих това. Имате вид на такъв, а нашенецът познава хората. Правите го заради инфаркта, нали?

— Кое?

— Тези разходки... Рано сутрин, когато отивам да взема колата от гаража, виждам онези тихи луди, които на стари години бягат из пражките улици по анцузи и якета. Все интелигенти. По цял ден пушат, дрънкат в канцелариите и изисканите заведения за политиката, пият, кафе след кафе, невротизират себе си и народа, а после си мислят, че ще се спасят, като потичат задъхани из смрадливите пражки улици или ако от дъжд на вятър излязат извън Прага да се поразходят из природата. Но каквото и да правят, заради тези техни истерии все някой ден ще ги отнесе зъбатата, не съм ли прав?

— Сто процента — весело се съгласи Земан и се обърна към гостилничарката, която най-последно му беше донесла бирата.

— Бих ли могъл да намеря тук стая за пренощуване?

Жената недоверчиво го стрелна с поглед и вместо отговор попита:

— Какво искате да правите тук?

— Просто имам някаква работа. Защо питате?

— Всякакви се навъртат сега тук — недружелюбно измърмори гостилничарката. — А после може да се случи какво ли не, знаем ние.

Шофьорът се намеси, смяташе се задължен да помогне на своя сътрапезник и да му покаже колко е известен и какъв авторитет има тук. Добродушно се зае да убеждава гостилничарката:

— Искате само да си починете малко тук, Силвинка. В Прага сега е голяма лудница. Всеки ден нещо ново невротизира хората — във вестниците, по радиото, телевизията и на улиците... Търси си вила. Ходи и при председателя.

Все пак Земан се стори порядъчен човек на гостилничарката и тя намусено го попита:

— За колко време?

— За два-три дни.

— Горе, на мансардата, има свободна стая — рече гостилничарката, — но първо трябва да позамета малко и да сменя чаршафите. А сега нямам време за това.

— Добре, ще почакам — съгласи се Земан. — Междувременно мога да свърша някоя работа. Кой е тук сътрудникът на милицията?

С този неочакван въпрос той отново издигна бариера между себе си и нея. С известно презрение тя му обърна гръб и безмълвно си

тръгна. Шофьорът весело се закиска:

— Значи вие търсите тукашния милиционер?

Земан се обърна към него обнадежден:

— А вие знаете ли къде мога да го намеря?

Шофьорът пхна парче кървавица в устата си и бавно отвърна:

— Не трябва да го търсите много надалеч. Ето там седи вашият помощник. — И кимна към самотния пияч на бира в ъгъла на помещението.

Земан взе халбата си и се премести на масата на мъжа с кадифени панталони.

— Вие ли сте сътрудник на милицията?

Мъжът го погледна с отсъстващи очи, сякаш го бяха заговорили на някакъв чужд, непознат език. Вместо отговор измърмори:

— Не е ли по-добре да пийнем бира? — И поръча: — Силвинка, донеси ни две малки водки и две бири. За моя сметка.

Земан беше донякъде смутен от това посрещане. Чувствуваше, че трябва по някакъв начин да спечели доверието му и да го убеди, че не е измамник.

— Аз съм майор Земан — тихо каза той и понечи да извади от горния си джоб своята служебна карта. Ала мъжът с кадифени панталони го хвана за ръката и изсъска:

— Остави, не ме прави за срам. Аз отдавна разбрах, че си от милицията. — Наведе се към него и нервно прошепна в ухото му: — Кажи какво искаш? Но истината!

Земан честно си призна:

— Да разгледам отново случая със семейство Бруна. Ще ми помогнеш ли поне ти?

Ала вместо да отговори, човекът бързо стана и извика:

— Силвинка, плащам!

И без да дочака да му донесат сметката, хвърли на масата три банкноти по десет крони и бързо излезе.

Земан изтича от кръчмата, да го настигне, и тръгна редом с него. Човекът с кадифени панталони не го забелязваше, продължаваше да крачи с каменно изражение на лицето и с поглед, вперен право пред себе си, сякаш Земан не съществувахе.

— Какво става с теб? От какво се страхуваш? — тихо и настойчиво го попита Земан.

Мъжът продължи още известно време да крачи мълчаливо, а после рече:

— Не искам пак да си навлека неприятности! — И отново замълча, сякаш се колебаеше дали да продължи да говори... — Миналата година, през шестдесет и осма, изпочупиха прозорците на къщата ми. Навсякъде изписаха с вар: „Мащалирж е ченге, обесете го!“ Кой знае как щеше да свърши всичко това, ако не бяха дошли.

Значи се казваше Мащалирж и Земан започна вече всичко да разбира.

— Мислех си, че в това село е било спокойно.

— Това не е никакво село — рече Мащалирж с поглед все още вперен право пред себе си, — това е предградие на Прага. Половината село ходи там на работа.

Тогава Земан с другарско доверие и разбиране се съгласи с него:

— А на мен през шестдесет и осма година не ми счупиха прозорците. Просто ме изхвърлиха от службата. Бях началник на пражкия криминален отдел.

Тази обща съдба накара Мащалирж да го почувствува по-близък. Погледна го с малко по-голяма симпатия и примирено попита:

— Какво искаш още да правиш със случая Бруна?

— Да го разследвам отново. Да разгледам местопрестъплението.

— Нищо няма да откриеш. Вече претърсиха навсякъде, разпитаха всички — и нищо. Никой от селото няма да ти каже нищо повече, страхуват се. Особено след онази статия във вестника.

— Вярват ли на написаното?

— Не, тук никой не вярва — изкриви лице Мащалирж. — Всички знаем, че старият Бруна цял живот си е бил зидар. Шофьор на Ян Масарик — та това е глупост. Никога не е хващал волан в ръцете си. Обаче във всичко това има нещо тайнствено и хората се страхуват. Престъпникът може да дойде и да убие който и да е от нас. Да повтори престъплението си, да си отмъсти. И никой не иска да привлече вниманието върху себе си... За да не напишат във вестниците за него, че помага... като се противопоставя на общественото мнение... на милицията. Разбираш ли ме?

— Разбирам. А ти?

Мащалирж се сепна:

— Какво аз?

— Ти също ли се боиш?

Мащалирж не отговори, пак закри безмълвно до него, а очите му бяха тъжни, безизразни, вгълбени в себе си. Земан започна настойчиво да го убеждава:

— Ако всички продължаваме така да се страхуваме, никога няма да въведем ред в страната. Страхът ще врасне в нас и ще трябва да минат години, докато отново започнем да дишаме свободно. Знаеш ли какво казва майка ми? Когато се боиш от нещо, иди, пипни го и ще престанеш да се плашиш.

Мащалирж поразмисли още малко, а сетне попита:

— Какво всъщност искаш от мен?

— Да дойдеш с мен на местопрестъплението като сътрудник на милицията. Отново да поемеш поста си в това село. Да ми покажеш всичко и да ми кажеш... Но няма да те принуждавам... щом като се страхуваш... толкова много.

— Ела! — каза Мащалирж и го поведе нейде през градинките.

3

Мястото беше по-скоро тъжно, отколкото тайнствено.

От еднофамилната къща на Брунови бяха останали само опожарени, влажни развалини със слепи прозорци и изтърбушена врата, зейнала към запустялата градина като отворена уста на мъртвец. Всъщност къщата беше почти запазена, изгорели бяха само горният етаж, покривът и мансардата. Градинката беше изоставена, осиротяла и тъжна като пепелище, плачеше за човешка ръка като куче без стопанин, в нея имаше нещо странно, непонятно, което Земан подсъзнателно усещаше, но още не можеше да определи. Мащалирж спря до черния, зейнал отвор в земята, покрит небрежно с няколко кръстосани дъски.

— Това е кладенецът... Както виждаш, няма нищо особено за гледане. Мястото е по-скоро мръсно и разхвърляно, отколкото страшно.

Но въпреки това застана малко по-далеч, сякаш не му достигаха сили да се приближи до страшно зейналата дупка, която криеше в себе си онази неразгадана трагедия. Земан се приближи до кладенеца, надзърна в него и попита:

— Какво всъщност се случи тогава?

— Жена ми ме събуди в три часа след полунощ... — неуверено, с известно вълнение започна да разказва Мащалирж... — Къщата на Бруна гореше. Трябваше да разбием портата, за да влезем. Целият горен етаж вече беше в пламъци. После пристигнаха пожарникарите от Поржичи... Искаха да вземат вода от кладенеца — и там неочаквано попаднаха на един труп... Извадихме го. Беше трупът на стария Бруна с разрязани вени, целият окървавен, със затворени очи, бледен, удавен, мъртъв. На червената светлина на пламъците видът му беше страшен... Сетне потушиха пожара... В опожарената спалня на втория етаж намерихме обгорилото тяло на Брунова. Главата ѝ беше разсечена с брадва...

Той говореше нервно и бързаше да свърши колкото може по-скоро разказа си, като развеждаше междуременно Земан из градината и пожарището. Прикачваше думите си като етикети върху обгорелите храсти, греди и предмети на това тъжно място, вдъхвайки им отново живот.

— ... На сутринта вуйчото Бруна, който живее в съседното село, на три километра оттук, намерил до вратата на къщата си проснатото тяло на младия Бруна, асистент във Философския факултет. Гърлото и китките на ръцете му също били срязани. Тракал със зъби, бил мокър до кости. Говорел несвързано, напълно загубил разсъдъка си...

— Останалото вече знам от следственото дело — прекъсна го Земан. Извади от чантата си една дебела папка и я отвори на фотодокументацията. Беше странно да види действителността, която го заобикаляше тук, върху строгите служебни фотографии. Водейки се по тях, Земан започна да обхожда местопрестъплението и да възстановява в мислите си това, което навярно се беше случило тук:

Когато лекарите в Бохнице го поуспокоили и нашите могли да го разпитат, постепенно им разказал следното: Работел в стаята си... навярно е било тук... подготвял някакъв литературен анализ за семинарните занятия през следващия ден. Към единадесет часа вечерта при него влязъл баща му и го помолил да донесе вода на майка си за утре. Младият Бруна станал, взел от антрето под стълбите... навярно е било тук... кофата и отишъл при кладенеца. Когато извадил пълното ведро и се навел към него, някой внезапно го хванал отзад за главата и прокарал нещо парещо — навярно бръснач — по ръцете и гърлото му, а после го блъснал в кладенеца... Когато паднал с главата надолу в кладенеца, потънал, но после в него се пробудил инстинктът за самосъхранение, започнал да пляска във водата, да плува и да се хваща за камъните на стената. В този ужас и жажда за живот неочаквано намерил начин да се измъкне навън. Опрял се с гръб на стената и с протегнати крака натиснал противоположната стена на кладенеца. Сантиметър по сантиметър се плъзгал нагоре. Това продължило цял час, докато се измъкне. Къщата им вече била обхваната от пламъци. Полудял от страх, че непознатият ще се върне и отново ще се опита да го убие, той се покатерил по зида на оградата с такава трескава бързина, че сам не знае как е излязъл през нея, и тичал цели три километра, докато накрая паднал от изтощение...

Земан постави следственото дело върху зида на кладенеца, коленичи до него и се загледа в черната дълбина. После се обърна към Мащалирж и го попита с недоверие:

— Мислиш ли, че е възможно някой да излезе от този кладенец?

Неочаквано се реши, съблече палтото си и почна да завързва около гърдите си края на въжето, което преди това бе откачил от кофата. Мащалирж се ужаси:

— Какво искаш да правиш?

— Ще опитам дали е възможно, ела, придържай ме.

— Не прави глупости!

Ала Земан вече започна да се спуска в кладенеца — така че Мащалирж скочи и взе да го подсигурява с рудана, върху който бе навито въжето. Господ знае какво му бе хрумнало на Земан. Отдавна вече не беше толкова млад, че да си разрешава подобни подвизи. Чак когато пусна ръцете си от края на зида и се смъкна в празното пространство на черната студена яма, почувствува страх.

— Аз съм луд — каза си той, — ами ако въжето се скъса? Може да е изгнило, разнищено и протъркано от рудана. Ако падна долу, ще си счупя нещо и кой ще ме извади? — Пък и чувствуваше, че вече приближава петдесетте, дишаше тежко, задушаваше се в тясното и влажно пространство на този комин, усещаше ревматична болка в бедрата и гърба, че е натезжал в кръста и ханша и че вече не е така силен и подвижен, както през младите си години. И най-вече му липсваше лекомислието на младостта. Когато човек е на двадесет-тридесет години, често говори за смъртта, но не мисли за нея и не я приема сериозно. Рисува, защото в него има толкова много живот, че може да разточителствува с него и да си опитва щастиято. Но на тези години, драги, вече не се говори лекомислено за смъртта, а се мисли за нея. По-малката част от годините, които ти остават, намаляващата свецица на живота ще те принуди да започнеш да цениш живота като някакъв вълшебен дар, да се радваш на всяка глътка въздух, която ти остава да вдишаш, на всеки слънчев лъч, на всеки ден, на всяко стръкче трева, което можеш да видиш, и затова ще започнеш да се страхуваш от скритите механизми на тялото си, за които по-рано не си предполагал, да съзнаваш всяка болка, да усещаш как работят стомахът, сърцето, бъбреците и мускулите ти, да забелязваш всяка дисхармония в тях и да се разстройваш, когато някой от инструментите

на тази чудна симфония на живота ти вземе да изневерява или да отслабва... Сега, когато беше два-три метра под земята, Земан толкова силно си даде сметка за това, че за малко щеше да изпадне в паника. Той погледна в черния здрач под себе си и видя на дъното живачно сребърното огледало на водната повърхност и своето отражение в нея, а през главата му проблесна тревожната мисъл, че когато пресече това отражение, ще премине границата между живота и смъртта и нищо няма да остане от него, дори и отражението му, защото когато след неговото падане водната повърхност се успокои, равнодушно и мъртво ще отразява само празното пространство и небето над себе си. В уплахата си той силно размаха ръце и крака, като искаше колкото може по-бързо да излезе навън, но в резултат на това започна да пада още по-бързо надолу, защото краката му се плъзнаха по хлъзгавите, обрасли със зелени водорасли стени на кладенеца, а Мащалирж, неподготвен за това движение и последвалия го тласък, отпусна с няколко оборота наведнъж цилиндъра на рудана. Тялото на Земан, прикрепено само към въжетото, свободно се залюля над празното пространство. „Ти съвсем си се побъркал, човече... Спокойствие, спокойствие и самообладание, иначе ще свършиш зле...“ — направи усилие да се овладее Земан. Опря гръб в стената и натисна с крака срещуположната страна, за да спре люлеенето. После впи пръсти в студените камъни зад гръба си и внимателно взе да опипва като слепец издатините и пукнатините, за да може поне за секунда да се задържи на тях, да освободи първо единия си крак, после другия и сантиметър по сантиметър да почне да се измъква нагоре. Всичко го болеше, но потръгна.

След безкрайно дълги минути успя да стигне до отвора на кладенеца, а когато главата му се показа над зида и той можа отново жадно да вдъхне свежия вечерен въздух, се почувствува отлично. Беше се справил. Изведнъж изпита такава гордост от смелостта, упоритостта и мъжката си сила, която все пак още не беше го напуснала, че му се прииска да се смее лудешки и да вика от възторг към чудото, което се нарича живот. Вместо това обаче задъхано констатира:

— Възможно е, човече. Не е излъгал. А по стените има кръв на човек, който е падал и се е блъскал в кладенеца.

Той бързо излезе навън и се отпусна за миг върху земята, за да отмори глезените си, които трепереха от положеното усилие и бяха

почнали да се схващат. Както лежеше, изведнъж се сети нещо и попита:

— Вие разчиствахте ли тук?

Мащалирж отрече:

— Не, всичко си остана така, както си е било през онази нощ. Никой не се осмелява да влезе тук.

Тогава Земан зададе един прост, но напълно логичен въпрос:

— А къде е кофата, с която Бруна е дошъл да вземе вода?

Мащалирж мълчеше и го гледаше с ококорени очи. Бе започнал да усеща отново вълнението, заради което някога бе приел да изпълнява тази задача в селото. Още от детските си години страстно обичаше да чете криминални романи — и когато му предложиха като на един от малкото комунисти в селото да стане сътрудник на милицията, прие с удоволствие тази задача. Ала дълго време нищо особено не се случваше, само няколко пъти бе участвувал в проверките на пътното движение, бе стоял на пост през критичните дни на напрегнатите политически събития и понякога се бе намесвал в сбиванията по танцовите забави. Но все очакваше, че някой път ще му се случи нещо истинско, при което ще може да приложи комбинаторските си способности, да изяви таланта си на детектив любител и способността си бързо да реагира и съобразява, с които така обичаше да се изтъква в разговори, че в службата му — работеше като помощник-шофьор в предприятието „Бензин“ — и в селото бяха почнали присмехулно да го наричат „Шерлок“, „дявол“ и „Мегре“. Затова сега с такъв възторг възкликна:

— Ти си съобразителен! А на мен това не ми хрумна...

Земан стана, облече палтото си и замислено добави:

— Сега вече знам кое ми се стори толкова странно тук. Зидът на оградата. Висок е най-малко три метра. Тези хора са живеели като в крепост. От какво са се страхували? Защо? Пък и това... — той приклепна до едно от дръвчетата в градината и го разгледа: — Тези дръвчета са посечени, забеляза ли?

— Да, убиецът е бил и вандал — съгласи се с него Мащалирж.

Земан се замисляше все повече.

— Обаче всичко това е някак си лишено от логика...

Мащалирж беше възхитен от криминалистическите методи на дедукция на Земан. Преглъщайки от вълнение, напрегнато го попита:

— Откъде ще почнеш да разплитащ случая? Какво ще предприемеш сега?

Ала Земан спокойно отвърна:

— Нищо. Сега ще ида да се наспя. Утрото е по-мъдро от вечерта!

4

Зазоряваше се с мътна, мрачна светлина.

Гостилничарката Силвия Доупетова се събуди в омърляната си памучна риза с някаква странна тревога, сякаш цяла нощ я бяха измъчвали кошмари. Още сънена, тя огледа колибата, в която живееше със стария си, почти осемдесетгодишен баща, но в първия момент след този неспокоен, тежък сън не можа да осъзнае къде се намира. Жилището ѝ беше така претъпкано с вещи, долапи, кревати, дрехи, чували със зърно, бирени бутилки, хомоти на коне, които отдавна вече не притежаваха, но които беше жалко да изхвърлят, и предоставяше на погледа ѝ от леглото такава странна гледка, че в това нямаше нищо чудно. Силвия — макар че беше яка и здрава селска жена — не беше се омъжила. За селото си остана „госпожица“ или само „Силвинка“, което донякъде смешно контрастираше с нейните груби, нахакани, а понякога дори просташки маниери, с които управляваше кръчмата. Говореше се за нея, че някога си имала голяма любов, но баща ѝ не разрешил да се омъжи, защото искал да я има само за себе си — в домакинството и като любовница в леглото. Край него бе загрубяла, затъпяла и станала толкова равнодушна към всичко, че бе престанала да чисти и подрежда дома си и кръчмата и бе почнала да трупа тук и там ненужни вехтории. А когато преди години ръждясаха водопроводните тръби на кръчмата, която се намиреше близо до дома ѝ и която принадлежеше на организацията „Единство“, прие това съвсем апатично и вместо да се погрижи за ремонта, започна да ходи за вода на чешмата с една кофа, която трябваше да ѝ стигне за целия ден да мие себе си и чашите.

Ала тази сутрин тя нямаше време да се погрижи за това свое единствено утринно задължение — да донесе кофа вода за кръчмата. Щом се поразсъни в леглото и се посъвзе от кошмарите на нощта, тя скочи, с трескава бързина навлече полата си върху вехтата пожълтяла нощница, пхна крака в удобните износени обувки и бързо излезе в

ранната, още влажна, мъглива и студена априлска утрин. Бързаше да иде в кръчмата.

Тя отключи главната врата, което беше повече или по-малко излишен обред, тъй като задният вход на кръчмата откъм двора оставаше през цялата нощ отворен, и изтича по извитата стълба към малката мансардна стаичка, в която предишния ден бе настанила Земан. Там нямаше много мебели. Приличаше по-скоро на стаичка на селска девойка със стар дървен креват, скрин и обикновена кръчмарска масичка до прозорчето на скосената стена, отколкото на хотелска стая.

Гледката, която се разкри пред очите ѝ и която подсъзнателно бе очаквала да види, я ужаси. Върху неразстлания юрган на леглото се бе проснало неподвижното тяло на облечен с дрехите си мъж, а край него навсякъде по пода бяха пръснати в ужасен безпорядък листове хартия и документи.

Тя се втурна към него, докосна го, а сетне отчаяно го разтърси и извика:

— Господи!

Земан се помръдна, после бавно, леко учуден и замаян, седна на леглото. Измърмори:

— Какво има?

Доупетова все още не можеше да си поеме дъх от уплахата:

— Радвам се... че сте жив... Лежахте тук... като мъртвец... блед... безжизнен... Струваше ми се, че никога вече няма да се събудите...

Земан се прозя продължително:

— Работих до късно през нощта, почти до зори, а после навярно съм заспал... — Той се огледа, видя безредието и подсвирна: — леле!

Бързо приклепна, започна да събира разхвърляните листове и да ги подрежда в папката на следственото дело. Доупетова се наведе, за да му помогне, но той я спря с жест на ръката. Тя любопитно го попита:

— Какво е това?

— Нищо... Само един служебен доклад...

След като се попомни от уплахата, у Доупетова се появи трескаво желание да действа. Тя се втурна към прозорчето, задърпа го и с юмручни удари се опита да го отвори:

— Ще ви отворя поне прозореца, тук е задимено като в кръчма.

Най-сетне успя да отвори овлажнелия прозорец и в стаята нахлу утринната песен на птиците. Погледна навън и неочаквано възкликна:

— Добре, че не сте го отваряли през нощта!

— Защо?

Доупетова непрекъснато поглеждаше навън:

— Ужасно се страхувах за вас. Цяла нощ ме измъчваше някакво странно предчувствие. Упреквах се, че ви настаних тук... че ви оставих сам... и дори не ви предупредих...

— За какво?

— За него... Тази нощ той отново беше тук. Обикаляше наоколо...

Земан вече беше подредил в папката цялото следствено дело и се изправи, за да го прибере в куфарчето си. Все още не гледаше сериозно на нейното безпокойство:

— Кой?

— Този, който извърши убийството! Престъпникът!

Чак сега Земан се интересува от думите ѝ:

— Как така?

— Не се преструвайте, че нищо не знаете. Цялото село вече знае, че сте от милицията и сте дошли тук заради това убийство.

— А къде беше той?

— Кой?

— Този, който обикаляше наоколо!

Доупетова все още стоеше до прозореца на скосената стена, поглеждаше навън, а после го повика да дойде при нея и му посочи нейде в далечината на селото:

— Там, долу, в мъртвата, изоставена градина на Брунови.

Земан погледна — и действително — от прозореца на неговата стаичка през покривите се виждаха тъжната градина и опожарената къща.

— Откъде знаете?

— Всички го знаят, и затова се страхуват толкова. След като се мръкне, никой не смее да си покаже носа от къщи.

Земан още повече се развълнува:

— А някой виждал ли го е?

— Не... само понякога нощем са чували шум и стъпки в опожарената къща.

Земан бързо изтрезня, това му приличаше повече на слух, на плод на развинтената фантазия на хората от селото.

— Глупости! Може да е било котка. Или някакво друго животно. Таралеж, казват, че той стъпвал като човек.

Ала Доупетова упорито настояваше на своето:

— Понякога се вижда и светлина. Животно не може да ходи с батерийка.

Земан отново се интересува:

— Но какво ще търси там?

— Казват, че убийците се връщали на местопрестъплението... Измъчва ги съвестта или нещо подобно... Искат отново да изживеят онзи момент... Отново и отново в страха си се опитват да заличат следите...

Той енергично възрази:

— Глупости!

— А кой тогава може да бъде?

— Всички се познават много добре в това село, жителите му не са толкова много. Никой чужденец не би могъл да мине през селото, дори и нощем, без да го видите. Всички кучета биха се разлаяли.

— А кой ви казва, че е чужденец — неочаквано рече Доупетова.

Земан се изненада:

— Вие подозирате ли някого от селото?

— Не, не че подозирам... — отрече Доупетова, — но нали знаете... хората говорят какво ли не... В кръчмата, при бръснаря хората казват всичко...

— И какво говорят?

Доупетова все още се държеше предпазливо, колебаеше се дали да му каже:

— Брунови имаха повече врагове, отколкото приятели в селото.

— Например?

— Ами гробарят! — неочаквано изтърси тя.

— Кой е той?

— Онзи огромен мъж, с когото вчера пътувахте в автобуса. Ферда Коцирж!

— Изглеждаше ми по-скоро добряк.

— Той си е такъв... всъщност беше. Не смееше и пиле да убие. Когато майка му, докато беше още жива, колеше някоя кокошка или

заек, той винаги бягаше от къщи и от жал не хапваше от месото. Толкова много се трогва от всичко, че в селото го наричат „милотливия Ферда“. Затова и стана гробар. На хората им е приятно, когато гробарят плаче заедно с тях на погребението. Обаче той направи голяма глупост.

— Каква?

Доупетова се наведе заговорнически към него, сякаш някой тук можеше да я чуе, и отмъстително му довери:

— Побърка се и неочаквано си взе млада жена. Манка се казва, една скитница от съседното село. Има три деца, и все от различни мъже. Не умее да стотви, нито да изпере както трябва, той сам мие съдовете, а тя само седи, пуши, крак върху крак, носи къси поли, показва бедрата си безсрамницата...

— Но какво общо има това с убийството? — нетърпеливо я прекъсна Земан.

— Коцирж страшно я ревнува... В селото заговориха, че се била сдушила с младия Бруна, философа. Той беше малко странен, навършил беше Христовата възраст, а все още си нямаше момиче... И казват, че старият, баща му, привлякъл Манка, за да го... избави от стеснителността му... Някой дори чул как Манка се смее в дома на Брунови. Казали на Коцирж, той се втурнал към Брунови, тропал като луд на вратата им, искал да го пуснат да влезе... Но те не му отворили, само му се подиграли... И тогава той, изпълнен с отчаяние и бесен гняв, се разкрещял из селото, че ще ги убие всичките...

Тя говореше бързо и задъхано, сякаш искаше колкото може по-скоро да приключи с този донос, а после напрегнато зачака да види как ще го приеме Земан. Майорът помълча малко, а после неочаквано попита:

— Вие не обичате този Коцирж, нали, госпожо гостилничарке?

Тя го погледна смаяно, а после разпалено възкликна:

— Тук имаше и други, много по-порядъчни жени, щом като толкова му се е приискало да се жени.

Всичко беше ясно. Земан само се усмихна.

— Къде мога да намеря тукашния бръснар?

Доупетова, обидена, че той не прие нейната теория, понечи да узнае:

— Какво искате от него?

Земан прекара ръка през наболата си брада:
— Нищо! Да ме избърсне!

5

Селският бръснар Томаш Сейдъл, онзи приказлив шегаджия от автобуса, вече бе почнал работа, когато Земан влезе в бръснарницата му. Всъщност тя беше обикновена стая в селска къща със скринове, умивалник и полички — бръснарницата в нея бе представена само от едно полусляпо огледало с ръждиви петна и скърцащо въртящо се кресло пред него. Сейдъл бръснеше своя първи и засега единствен клиент — някакъв намръщен селянин с мръсна ватенка, син работен комбинезон и кални черни гумени ботуши. Когато видя Земан, Сейдъл весело му извика като на стар познат:

— Аааа! Какъв гост ни е дошъл!

Със заучено движение, по-скоро образно, отколкото истински, той избърса с мръсната си бръснарска кърпа единия от двата стола, които се намираха до стената, и го предложи на Земан:

— Заповядайте, седнете, господин комисар. Веднага ще ви обслужа.

Насапунисаният човек на бръснарския стол се засегна от това, че Сейдъл бе престанал да му обръща внимание, и припряно извика:

— Хайде работи!

Сейдъл веднага се върна при него и започна да го успокоява:

— Спокойно, господин Молак, спокойно... — той размаха бръснача пред очите му и изтри с пръст пяната край ушите, преди да започне. — ... При този занаят не бива да се бърза, защото се работи със смъртоносен инструмент, така да се каже... И трябва да бъдеш в добро настроение, бръснарят трябва да е забавен и да се смее, иначе всичко е свършено... Ако видите мрачен, мълчалив и раздразнен бръснар, никога не сядайте при него, защото под ръцете му винаги ще потече кръв... Пък ако при това се и бърза, направо викайте линейката, нали, господин комисар?

Изглежда, че човекът на креслото си беше мрачен мърморко. Той дори не се усмихна на шегата на Сейдъл, а напротив, още по-раздразнено настоя:

— Не дрънкай, а работи!

Тогава Сейдъл бързо захвана да го бърсне, постепенно отнемайки пяната от лицето му с бърснача и откривайки го пред Земан и пред огледалото. Но не се отказа да бърбри едновременно с това:

— Разкрихте ли вече нещо, господин комисар? Аз бях много учуден, когато вчера Хадек, председателят на ОНС, ми каза, че сте дошли пак да човъркате в случая със семейство Бруна. Не ви посрещна много любезно, нали?

Земан се усмихна:

— Прав сте. Не беше много възторжен.

— Не му се чудете, много неприятности си имаше той — стана сериозен Сейдъл. — Най-малко десет пъти вече го викаха на разпит, съставяха протоколи, той самият трябваше да пише толкова доклади за околийското и окръжното управление, че напълно се изтощи и изнерви. И сега, когато вече си мислеше, че най-сетне ще го оставят на мира, вие отново го почнахте. Кой може да издържи такова нещо? Та и ние всички се изнервихме. Когато в автобуса или кръчмата кажете, че сте от Хайек, хората се преместват от вас, сякаш сте чунав...

Мъжът в креслото нервно изруга:

— По дяволите... внимавайте!

Сейдъл моментално премина на по-весел тон:

— Видяхте ли, господин Молак, аз ви казах: когато бърснарят престане да се шегува, протича кръв... Но бъдете спокоен, стипцата ще ви оправи.

Той натри със стипца раничката, която бе причинил с бърснача на врата му, и после залепи върху и парченце памук.

— Готово, вече е добре... Желаете ли одеколон?

Мъжът гневно изръмжа:

— Не!

Стана, изтри пред огледалото лицето си с мръсната кърпа, хвърли на масичката пет крони, сложи си омазнената шапка и тръгна да си върви. Ала на вратата спря, мрачно се обърна към Земан и му каза с омраза:

— Ако мога да ви посъветвам, по-добре не се бъркайте в нашите работи. Идете си отук, махнете се, докато е време. Оставете нещастните мъртви най-сетне да почиват в мир. Все едно, няма да ги възкресите!

Свърши да говори и затръшна вратата след себе си. След като излезе, Земан попита:

— Кой беше този?

— Тонда Молак от съседното село, вуйчо на младия Бруна, брат на Ана, старата Брунова. Понякога сутрин идва на пожарището, за да наглежда някой да не вземе нещо. Сякаш вече не е все едно. Но такива са си те от рода Молак, и Ана не беше по-различна. Все имота, та имота, за една корона са готови на всичко... — и докато говореше тези мъдри приказки, заведе Земан до бръснарския стол, накара го да седне и напъха в яката му мръсната кърпа. — Е, какво ще желаете, господин комисар?

Земан храбро рече:

— Първо бръснене!

Сейдъл веднага реагира:

— А после?

— Да се посъветвам с вас.

— С мен ли? — поласкано попита Сейдъл.

— Да, с вас. Мисля, че вие можете най-добре да ме осведомите за хората и отношенията в селото. Имате поглед, виждате в душите на хората...

Сейдъл засия:

— Е, ударихте гвоздея право по главичката... Онези другите, които идваха тук, не се сетиха за това. Разбира се, на вашите услуги съм, господин комисар, питайте... — и започна да го сапунисва. Неприятно го лъхна евтин одеколон, защото Сейдъл се наведе над него и поверително му зашепна в ухото: — ... Сигурен съм, че с мен ще имате повече късмет, отколкото с Йожка Мащалирж!

— Защо?

— Не се представихте в добра светлина пред селото, след като се свързахте с него. Тук никой не го обича. Пък и всички знаят, че не е много заинтересован да се открие истината в случая с Брунови.

— Как така?

— Защото господ знае каква роля играе той в него.

Земан не можеше да повярва на ушите си:

— Мащалирж ли?

— Те много се мразеха със семейството на Бруна!

— Така ли? И защо?

Сейдъл престана да го сапунисва, седна срещу него на масичката под огледалото и подчертавайки с бръснарската четка своите изводи, се впусна в разговор със Земан:

— Защото младият Бруна беше причина миналата година да изпочупят прозорците му и да изпишат онези обидни неща по пътищата и стените.

— Как така?

— Донесе тук Две хиляди думи^[1] и ги окачи на вратата на Мащалирж. А после през август доведе в селото студентите от Философския факултет.

— Той във Философския факултет ли работи?

— Да... работеше... като асистент или нещо такова... А сега е в лудницата. Все едно, нямаше да се задържи там.

— Защо?

— Защото казват, че Мащалирж се бил заканил, че ще направи всичко възможно да го уволнят от факултета заради шестдесет и осма година. И че дори ще го вкара в затвора.

— А направи ли му нещо?

— Не направи, затова пък те му направиха. Причакаха го една вечер — и старият Бруна го наби с тоягата си. До кръв!

— А той?

— Казват, че се бил оплакал. На следния ден след убийството трябваше да се разглежда въпросът пред съда. Да, направил е донос срещу него. А такива неща, скъпи мой, не се правят на село.

— С пълно право го е направил, нали?

Сейдъл стана от масичката, за да продължи сапунисването, но същевременно продължи да развива разсъжденията си:

— Зависи от коя страна ще се погледне... Знаете ли, младият Бруна не беше лош човек... само че малко странен... Беше се родил късно, родителите му минаваха четиридесетте... и от дете си беше дребосък, едно такова врескало, бледо и недъгаво, само кожа и кости. Но беше умен, учението му вървеше и успя да се издигне чак до доктор на науките... Само че какво ще прави такава учена черна птица на село, тук трябва да имаш сръчни ръце и здрав разум, а не учена глава, пълна с непрактични глупости... Така че останалите здрави, прави, обгорели на слънцето, момци му се подиграваха, а той, слабоватият, се страхуваше да иде при тях, затваряше се и през лятото

вкъщи и вечно лежеше с книга в ръка... С момичета, разбира се, не се занимаваше, пък и коя ли би се съгласила да се излага с такава мърша... Родителите му много се измъчваха заради това, той беше смисълът на живота им, цял живот бяха трупали имот за него и децата му, а накрая излизаше, че няма на кого да го оставят. Но сетне все пак се намери една...

— Жената на Коцирж ли?

Сейдъл се засмя:

— Ами! Къде ти! Но виждам, че вече сте ориентиран в тукашните хора... Казваше се Марушка Бенешова и работеше в пощата... Тя също много обичаше книгите, беше малко като него — така че се сблизиха. Започна да ходи при него, той й даваше книги за прочит и казват, че я учел — докато накрая страшно се влюби в нея...

— Защо не се ожениха?

— Защото Йожка Мащалирж му я отне. За семейство Бруна беше голяма трагедия, когато стана сватбата на Мащалирж. Оттогава се затвори в дома си като в крепост, не излизаха оттам, с никого не говореха. Разбирате ли вече?

— Започвам да разбирам. Според вас младият Бруна е искал да си отмъсти през шестдесет и осма година заради момичето, което Мащалирж му е отнел, така ли?

— Нецо такова. Но по-скоро бих казал обратното. Мащалирж му отне единствената надежда, единствената жена, която може би щеше да го обича — а на него му остана само самотата, отчаянието и работата във факултета. А сега искаше да му отнеме и работата. Как мислите, кой на кого е сторил по-голямо зло?

— Това е въпрос на мнение — отвърна Земан.

Сейдъл се приближи до него с бръснача и изтри с пръст ивицата пяна край ухото му, за да може да започне. Неочаквано се разсмя, изглежда, че бръсначът в ръката му предизвика добро и весело настроение у него:

— Знаете ли кое е интересното? Вие сте от милицията, а пък аз ви говоря неща, които не бих казал на другите. На какво ли се дължи това?

— Може би защото другите не са ви питали за тях.

— Вярно е. Пражките криминалисти се държаха много надуту. Разпитаха само свидетелите и председателя. А вие сте... такъв... с

една дума... повече наш... обикновен... Просто човек.

Земан също така весело му подхвърли въдичката:

— Вече съм дотолкова ваш, че започнах да вярвам и в призраците, които казват, че обикаляли нощем из селото.

Сейдъл презрително махна с ръка, в която държеше бръснача:

— Женски приказки.

В този момент в бръснарничката влезе развълнуваният Мащалирж:

— Тук ли е? Да... Другарю майор... Търся те из цялото село...

Той едва си поемаше дъх и сипеше думите с такава вътрешна възбуда, че Земан веднага изостри внимание:

— Защо? Какво има?

— Гробарят идва при мен. Снощи в гробището се е случило нещо много странно.

— Тръгваме веднага!

И без да пита повече, Земан грабна кърпата на бръснаря, бързо изтри сапуна от лицето си и се втурна след Мащалирж навън от бръснарницата.

Това беше едно тихо малко селско гробище, разположено на хълма зад селото. Отвсякъде го заобикаляха ниви, малко по-нататък ухаеше борова гора, а високо над него пееха чучулиги. Мястото съвсем не беше тъжно — толкова много красива природа, спокойствие и хармония имаше в много. Навярно е хубаво да спиш тук, даде си сметка Земан, с този просторен изглед към леко хълмистия чешки пейзаж с неговите горички, дъбрави, урви и тревни площи, с веселите пламъчета на глухарчетата и уханието на мащерката, толкова прелестен, че караше сърцето ти да замира от възторг. Спокойно спят тук мъртвите под ликуващите песни на чучулигите и в черната глина, която цял живот се бе набивала в ръцете им, докато накрая те се бяха претопили в нея и станали част от природата, от пейзажа. Те се промъкваха между гробовете, а зад черната решетка на вратата, която грижливо бяха затворили след себе си, се тълпеше групичка любопитни селянки начело с бръснаря Сейдъл, както си беше облечен в изцапаната бяла престилка. Коширж ги водеше към оградата в дъното на гробището, където до дома на покойника бяха разположени гробниците на по-отбраните хора.

— Кога установихте това?

— Веднага сутринта — отвърна Коцирж, без много да се вълнува. Гласът му беше дълбок и глух, излизаше нейде от вътрешността на огромното му тяло като далечно боботене на вулкан, — когато отидох да изкопая един гроб, инструментите си държах близо до гробниците, под навеса на дома на покойника.

— И гробницата на Брунови беше отворена, така ли?

— Да. Изглежда, че някой е разбил вратата.

— А вие какво направихте?

— Отидох да извикам Манка. Жена си.

— Защо?

— Мъжът може би още се намираше в гробницата. Искан да я оставя да пази. А пък аз изтичах при Мащалирж, за да повика милицията.

Те се приближиха към гробниците. От една от тях излезе насреща им нежна дребна жена с пролетно весела рокля на цветчета и чиста бяла якичка. Съвсем не изглежда като майка на три деца и отракана уличница, каквато я описа Доупетова, помисли си Земан. Приличаше по-скоро на скромно, неопитно и кротко момиче, губещо се в сянката на своя огромен мъж, на тази планина от месо и мускули, стресната от неговия боботещ бас. Само в очите ѝ проблясваха някакви пронизителни насмешливи пламъчета, които ѝ придаваха вид на зряла жена.

Коцирж ласкаво я попита:

— Е, какво, Маничка?

— Нищо. Тук беше спокойно. Нямаше жива душа — отвърна му с приятен алт Коциржова. Гласът ѝ също беше на зряла жена, в него се усещаше дързостта на опитната жена. Не, тя не беше красива, но в нея имаше нещо толкова чисто, откровено и привлекателно, че накара Земан да ѝ се усмихне:

— Не се ли страхувахте?

— От какво?

— Това място не е толкова приятно за жени!

Тя направи лека гримаса, явно беше свикнала с този въпрос, който навярно всеки ѝ задаваше:

— От мъртвите отдавна не се страхувам, а и от живите вече не!

Тази гримаса не ѝ подходеше, беше твърде хитра и загрозяваше момичешкото ѝ лице. За щастие отлетя бързо като пролетен облак, а

устните и очите ѝ отново придобиха спокойно изражение.

— Вие сте много смела — с възхищение ѝ рече Земан.

— Човек свиква, живеем усамотено тук — обясни му Коциржова и помилва мъжа си по ръката. — Пък и е лесно да бъдеш смел до такъв мъж. Вижте ръцете му. Ферда може да смаже всеки, който посегне на мен, всички в този край знаят това и много внимават!

Тя го каза с такава гордост и предана любов, че Земан разбра колко много се заблуждаваше гостилничарката.

— Добре — усмихна ѝ се отново той, — радвам се, че сте толкова сигурна.

Той приклекна до откренатата врата на гробницата, професионално огледа ключалката ѝ, а после се обърна към гробаря:

— Никой не е насилвал тази врата, ключалката е непокътната. Просто някой я е отворил с ключ или с шперц... И не е имал време да я затвори, когато ви е чул, че идвате.

Мащалирж, който досега учтиво и с мълчалив интерес следеше следователския метод на Земан, развълнувано рече:

— Ако все още не се намира вътре!

Земан поклати отрицателно глава:

— Съмнявам се. Отдавна вече щяха да му изневерят нервите и на тази млада жена нямаше да ѝ помогне дори вярата в респекта, който вдъхва нейният силен мъж... Но как са се снабдили Брунови с такава изискана гробница? — неочаквано попита той. — Та нали Бруна е бил обикновен зидар?

— Има я от жена си — глухо забоботи гласът на Коцирж, — тя е на рода Молакови, които бяха най-богатите стопани в целия край. Беше доста изоставена, но той я иззида, бетонира я и я ремонтира.

Накрая Земан пристъпи към вратата на гробницата и широко я отвори:

— Хайде елате, да видим какво има долу!

Тримата мъже слязоха по няколкото каменни, изхабени от годините стъпала в криптата. Предпочетоха да оставят Коциржова горе.

Там цареше полумрак, слабата светлина проникваше само отгоре, от входа. Иначе там се намираха само мъртъвци.

В няколкото ниши можеше по-скоро да се отгатнат, отколкото да се видят стари, разпаднали се ковчези и изгнили кости. В предната

част върху каменна поставка бяха положени два ковчега, още здрави и солидни, чиято лакировка блестеше като нова. Капакът на единия от ковчезите беше отместен, явно някой го беше отварял. Земан веднага забеляза това и тихо рече:

— Значи все пак!

— Съмнявахте ли се? — попита го Коцирж с ръмжащ глас.

— Мислех си, че вратата е стояла откритата по-отдавна. Но никой не го е забелязал преди това.

— Значи не ме познавате добре. Аз познавам всяко ново цвете, всяко кандило в това гробище.

Дълбокият гръмотевичен глас ехтеше в криптата. В него имаше толкова много сила, спокойствие, уравнивесеност и самоувереност, че Земан изведнъж можа да разбере жена му. С такъв мъж наистина нямаше от какво да се страхува. Той излъчваше такава животинска сила и естествена радост от яденето, пиенето и работата, с която лесно се справяше с огромните си лапи, както и затрогваща нежност, с която докосваше жените и другите крехки неща, че в негово присъствие това тъжно и малко страшно място на мъртвите се превръщаше в място за живите, придобиваше човешка логика и простота, съвсем лишена от тайнственост. Но въпреки това виждаше, че Мащалирж дори и с такъв мъжествен гробар не се чувствава тук добре. Повече заради него, отколкото заради Коцирж рече:

— Знаете ли, трудно е в двадесетия век човек да повярва в призраци и похитители на гробове.

— А сега вече вярвате ли?

— В призраци абсолютно не вярвам — заяви Земан, — но това е нещо много конкретно. Тук някой жив е влизал при мъртвите. Защо — това навярно ще узнаем. — И нареди на Коцирж: — Повдигнете капака!

Йожка Мащалирж се ужаси. Тревожно извика:

— Не прави глупости! — и тръгна назад към стъпалата на криптата.

— Страхуваш ли се? — спокойно го попита Земан.

Зъбите на Мащалирж леко тракаха, сякаш в студената гробница се бе разболял от треска.

— Гледката няма да е приятна. Доста дълго вече е тук.

— Защо? — упорито настояваше на своето Земан. — Тук е прохладно и сухо, не съм ли прав, господин Коцирж?

— Прав сте — проехтя гръмотевичният глас на гробаря.

Ала ужасът не изчезваше от очите на Мацалирж. Все още в съзнанието му беше онази страшна нощ, в която пламъците на пожара осветяваха трупове и техните празни, изгорели очни ямки с червено сияние, идещо сякаш от ада. Не можеше да се избави от този спомен.

— Но старият Бруна — възкликна той, — когато го извадихме от кладенеца, изглеждаше страшно още веднага след смъртта си!

— Такава е съдбата ни — спокойно рече Земан, — трябва да гледаме страшните мъртви, за да открием истината за живите. Вдигнете капака!

Тогаво гробарят пристъпи към ковчега, хвана капака му с мощните си ръце, сякаш беше лека картонена кутия, и с един замах рязко го повдигна...

---

[1] Антисоциалистически памфлет — статия от 2000 думи, съдържащи нападки срещу социалистическия строй в Чехословакия. — Б.пр. ↑

6

Беше вече късна вечер, собствено нощ. Земан седеше заедно с Мащалирж в своята мансардна стаичка на газена лампа, тъй като там нямаше друго осветление, пиеха мавруд в чаши от горчица — евтино червено вино, единственото, което можеше да се купи тук. И двамата мълчаха, тъй като им беше необходимо да се посъвземат след преживяното през този ден. В стаичката беше приятно. Бяха наклали огън с купчината стари вестници, които намериха в един шкаф долу в кръчмата, и с няколко цепеници в малката желязна печица, през чиито процепи и пукнатини сега проблясваха червени и оранжеви пламъци, а техните отражения танцуваха по стените и тавана, светкавично прелитаха като колибри и райски птици. Жълтеникавата светлина на лампата смекчаваше това строго, не съвсем чисто и бедно обзаведено помещение, като осветяваше само някои форми, а други милостиво скриваше в дълги топли сенки, така че в кръчмарската стаичка ставаше уютно като в дворец, и тъй като в полумрака не се виждаше, че е стара и мръсна и олющените ѝ мебели са с напукан лак — беше посвоему дори красива. Неиде отвън, откъм градините, се обаждаше кукумявка, откъм дерето зад селото ѝ отвърщаше друга и тяхното любовно гууу-гууу не звучеше никак тъжно, напротив, то беше твърде лирично обещание за нов живот и настъпваща пролет.

Земан първи прекъсна мълчанието, като попита Мащалирж:

— Още не си ме запознал с жена си. Тя няма ли да те търси?

— Не. И толкова скоро няма да те запозная — тъжно отвърна Мащалирж.

— Защо?

— Аз съм сламен вдовец. Тя е в санаториума в Йесеники... На лечение! Нервите ѝ са малко разстроени след онова, което преживяхме тук миналата година.

Той изрече това делово и спокойно, сякаш констатираше факт, с който вече беше свикнал, ала Земан усети скритата му мъка и тъга. Все по-силно си даваше сметка през какви тежки изпитания е трябвало да

премине този набит мъж. Замълчаха за момент, а после Земан отново заговори:

— Защо не ми каза за твоите спорове и сбиването с Брунови?

— Мислех, че не е важно... — възрази Мащалирж — ... А освен това е моя лична работа.

Земан леко го упрекна:

— Няма лични работи при такова тежко убийство!

Мащалирж раздразнено избухна:

— Ти и мен ли подозираш?

— Не, нито за миг... Наблюдавах те, когато отваряхме ковчега... Очите ти бяха пълни с ужас... но това беше ужас от страшното престъпление... отвращение... и съчувствие. Не, с това ти нямаш нищо общо.

Мащалирж изпита явно облекчение, но все още беше развълнуван и се задъхваше, когато попита Земан с пристрастието на криминалист любител:

— Обърна ли внимание на ръцете на мъртвия?

— Защо?

— Не би било възможно така дълбоко и равно да се срежат вените на някой, който се е отбранявал. Убиецът сигурно го е вързал или е бил някой, когото Бруна е познавал и доброволно му се е подчинил.

Земан го похвали:

— Отлична наблюдателност. Напредваш... — И неочаквано попита: — Ти наистина ли си подал оплакване в съда срещу него?

— Срещу кого?

— Срещу Бруна.

— Не. Това са глупости.

— Казват, че те е нападнал и бил до кръв.

— Една вечер ме удари с тоягата си, но немного силно, той беше възрастен човек. Аз му взех тоягата, счупих я и я хвърлих. Казах му: идете си вкъщи, дядо, и не правете глупости. Ако се оплача, ще ви арестуват...

— Защо те нападна?

— Бяха му наговорили, че съм искал да уволнят сина му от факултета.

— А ти не искаше ли?

— Не. Защо?

— Заради нападките срещу теб през шестдесет и осма година.

Мащалирж стана и започна развълнувано да крачи из стаичката:

— Откъде да знам дали наистина той е бил причината? А без доказателства аз не искам на никого да си връщам, нито да си отмъщавам. Въобще аз не искам да си отмъщавам заради случилото се тогава, пък и защо? Нима можеш да си отмъщаваш на болен човек, който в треската си крещи, върши глупости и в бълнуванията си се нахвърля да те души... По-скоро трябва да се търси и наказва онзи, който го е заразил и му е причинил тази треска... Не, не искам да си отмъщавам! Аз само страшно съжалявам, че между нас се издигна такава бариера, че в сърцата на хората остана нещо лошо от онова време и те все още лъжат, злословят и измислят все нови и нови слухове... Та нали по-рано всички в селото ме обичаха. Вярвах ми...

Земан изведнъж осъзна колко човешка мъдрост има в този мъж. А такива хора миналата година искаха да ги бесят! Добре, че останаха такива като Мащалирж. Ако навсякъде има поне един като него, ще има на кого да се опрем, за да въведем отново ред в републиката. Почувствува симпатия към него и като на брат, меко и насърчително, му рече:

— Отново ще ти вярват, ще видиш. И ще започнат да те уважават, когато решим заедно този случай. А трябва да го решим, за да се разплете най-сетне това кълбо. Истината трябва да излезе наяве, за да престанат слуховете!

Мащалирж пристъпи към прозореца на скосената стена, замислено се загледа в тъмнината навън и започна да разсъждава върху думите на Земан:

— Крайно време е. Прекалено дълго вече тази мъртва, изоставена къща плаши хората. Нейната тайна ги ужасява, тежи на душите им като камък. Докато... — Неочаквано той се сепна и извика с пресипнал, развълнуван глас: — Човече... Светлина... Там долу има някой!

Земан скочи, светкавично извади пистолета си от куфарчето, пъхна пълнителя и изкомандува:

— Ела!

Влязоха в градината на Брунови, която сега, през нощта, в редуващите се черен мрак и лунна светлина в зависимост от

движението на облаците по небосвода, със зейналия като уста на мъртвец кладенец и с опожарената къща с изпочупени прозорци, изглеждаше още по-тъжна и страшна.

Ала там нямаше жива душа.

Земан разочаровано рече:

— Тук няма никой, навярно ти се е сторило... След това убийство всички в селото сте се побъркали, фантазията ви прекалено много работи...

Но въпреки това заедно с Мащалирж претърси цялата градина, приближавайки се към развалините на опожарения дом. Хвана бравата на вратата, която висеше на едната си панта, и с мъка я отвори, за да надникне вътре.

В този момент върху перваза на прозореца изхрущя счупено стъкло и някаква сянка изскочи от къщата.

Земан веднага застана нащрек. Извади пистолета си и извика:

— Стой! Стой или ще стрелям!

Ала сянката не спря, бягаше на зигзаг и със скокове се криеше зад посечените дръвчета и храсти, стремейки се да достигне откренатата порта.

Ала не можа да излезе.

Едрият Мащалирж, от когото никой не очакваше такава пъргавина, се втурна след него, с дълъг скок се хвърли в краката му и го събори на земята.

Земан веднага притича, с опитно движение изви ръцете на мъжа зад гърба му, за да го обезвреди, изправи го на крака и обърна лицето му към себе си.

Това беше Молак — вуйчото на Бруна!

Отведоха го в кръчмата, която тази нощ превърнаха в импровизирана килия за разпит. Ала Молак със своята стара ватенка се държеше също така враждебно и твърдоглаво, както и на свобода. Мащалирж сияеше:

— Виждаш ли, а пък ти не ми вярваше. Какъв лов! Хванахме го!

Арестуваният се обади:

— Кого сте хванали?

Мащалирж прибърза:

— Извършителя на престъплението!

Молак презрително се засмя:

— На кое престъпление, луди хора?

С жест на ръката Земан спря Мащалирж, който се готвеше да отговори. Сам се зае с разпита:

— Какво правехте там?

— Вас какво ви интересува?

— Интересува ни повече, отколкото си мислите. Някои съвпадения.

Молак го прекъсна дръзко и грубо:

— Това е собственост на сестра ми. Мога да правя там каквото си искам.

— Но защо през нощта? — изстреля въпроса си Земан.

Молак мълчеше, нямаше отговор на това. Тогава Земан продължи:

— И вчера вие бяхте онзи, който е посетил семейната гробница. Имате ключ от нея, нали?

Молак мълчеше.

— Какво търсихте там? Говорете, човече!

Не отговори, само направи презрителна гримаса.

Земан се ядоса:

— Знаете ли какво? Ще ви откарам в Прага, в предварителен арест. Там ще омекнете.

Най-сетне Молак проговори:

— Под какво обвинение?

— Подозрение в убийство.

Това все пак го изплаши и той извика:

— Вие сте луди!

Тогава за голяма изненада на Мащалирж Земан спокойно се съгласи:

— Това е възможно, но вие много добре знаете, че независимо дали сте виновен или невинен, никой в селото вече няма да заличи това подозрение срещу вас. Цял живот ще казват: онзи, който беше заподозрян в убийството. Така ли е?

Молак мълчеше, знаеше, че Земан е прав. Помълча известно време, а после избухна:

— Какво искате от мен?

— Да отговорите на въпросите ни и да ни кажете истината — рече Земан и отново го атакува: — Какво търсихте там?

Молак няколко пъти преглътна ядно, колебаеше се дали да признае и мълчеше. Тогава Земан ядосано се обърна към Мащалирж и го попита:

— Къде има тук телефон, за да повикам патрулната кола?

И отново викна на Молак:

— Какво търсихте?

Най-сетне Молак призна с тих пресипнал глас:

— Злато!

Това беше толкова изненадващо, че Земан попита невярващо:

— Злато? Какво злато?

— На Бруна. Делът на сестра ми от триста хиляди крони.

— Че откъде го е взел Бруна?

— Купи го от един зъболекар миналата година, когато мислеше, че ще настъпи девалвация.

— А вие виждали ли сте това злато?

— Да!

— Затова ли нощем претърсвахте градината, пожарището и накрая гробницата?

— Да!

Земан тържествуващо се обърна към Мащалирж:

— Мисля, че вече знаем мотива на убийството, човече.

Пот изби по челото на Молак, изведнъж нервите му изневериха:

— Исусе Христе, та аз не съм го убил — изкрещя той.

Земан спокойно му рече:

— Аз в нищо не ви обвинявам. Засега!

Молак трепереше като лист, завайка се:

— Той си е виновен за всичко... Беше алчен... алчен... Не даваше на никого дори една стотинка... Предпочиташе да умре, но нищо да не даде от имота си... Та той искаше и градината си да унищожи напълно, за да не остане нищо след неговата смърт...

Земан неочаквано се наведе към него и му рече:

— Вървете си!

Молак бавно стана, сякаш още не можеше да повярва. Мащалирж гневно извика:

— Как така? Искаш да го освободиш ли?

Земан посрещна с кротка усмивка неговия гняв и кимна:

— Да! Всъщност аз вече знам как е било!

Градината беше стара, с величествени дървета и безупречно поддържани тревни площи, така че напомняше по-скоро на дворецов парк, отколкото на място, където живеят душевноболни. В тази ранна пролет на цветните лехи грижливо работеха градинари, други хора разчистваха алеите на парка от спомените за зимата, а тук-таме на пейките бяха насядали самотни страстни любители на книгата или пък влюбени двойки.

Земан вървеше по една от алеите на парка, съпроводен от своя приятел, съдебния лекар Весели, когото бе помолил да му помогне при експеримента, и от лекаря на санаториума с бяла докторска престилка.

— Смятате ли, че ще може да понесе възстановяването на събитията, господин ординатор? — попита той.

Психиатърът присви рамене:

— Не знам... При този вид болни никога не може да се отгатне с точност. Теоретически би трябвала да може.

— Вече спокоен ли е? — интересува се доктор Весели.

— Напълно — потвърди психиатърът и ги поведе по дългата алея към един от павилионите. — Всъщност той е вече почти здрав. А го доведоха при нас с тежък психически шок, бълнуваше, сякаш мозъкът му бе засякъл в една точка, и съвсем не възприемаше обкръжаващия го свят. Психофармацевтиката днес върши чудеса.

— Хлорпромазин ли? — попита с деловитостта на медик Весели.

— Не, нещо по-добро. Приложихме му амитриптилин. За всеки случай сега ви приготвих една инжекционна доза от него — рече психиатърът и се обърна към Земан: — Разумно постъпихте, като се погрижихте за лекарско присъствие, другарю майор. Човек никога не може да знае какво ще се случи.

Земан реагира на едно от предишните му изречения:

— Казахте: почти здрав?

— Държи се и реагира съвсем нормално — обясни психиатърът. — Способен е да мисли логично. Спокоен е, уравновесен и не се

различава от здравите хора. Но все пак в душата му е останало нещо, което не разбирам. Някаква скрита, тежка депресия, която не иска да признае. Сякаш, след като го успокоихме, у него се притъпиха и всички жизнени процеси. Станал е апатичен, пасивен, не му се живее.

— Може би този шок ще му помогне — отбеляза доктор Весели, — ще изживее отново моментите, които са причинили депресията му. Ще трябва да си ги припомни, да ги изиграе отново, а това е известен вид психодрама^[1]. Също понякога върши чудеса.

— Понякога... Възможно е... — съгласи се лекарят — но в някои случаи трябва веднага да се приложи амитриптилин, за да не се стигне до най-лошото.

Те стигнаха павилиона, пред който групичка дърводелци с брадви и триони в ръце ремонтираха пейките на парка.

Земан заинтригувано рече:

— Имате интересна професия, господин ординатор. Но навярно ви е необходим голям брой помощен персонал.

Психиатърът се усмихна:

— Това не е помощен персонал, а пациенти. Сред тях е и вашият човек.

Той повика един от дърводелците, който сръчно работеше и с тъпото на брадвата забиваше с един удар гвоздеите в облегалката на пейката:

— Елате за момент, господин доктор!

Дърводелецът се изправи. Той беше блед, много слаб, хилав млад човек, с трескави, замислени очи. Психиатърът му каза:

— Разрешете да ви представя. Майор Земан... Доктор Бруна!

И Земан стоеше пред единствения останал жив свидетел на своя случай.

Те се промъкнаха бързо през смаяната и учудена тъпла неприятни зяпачи, влязоха в градината на Брунови, затръшнаха след себе си тежката металическа врата и отново останаха сами в онова мъртво, изоставено място.

Всъщност не бяха съвсем сами — там вече ги очакваше сътрудникът на Земан от село Хайек — Йожка Мацалирж.

Доктор Бруна се вцепени, когато го видя тук.

Те стояха един срещу друг, смутени от неочакваната среща, стъписани, изгаряха се с погледи и мълчаха.

Земан деликатно предложи на Бруна:

— Ако присъствието на Мащалирж ви смущава, господин докторе, той може да си иде.

Ала Бруна вече се бе посъзвел и тихо отвърна:

— Не... Нека остане... Аз и без това... исках някога... да си поговоря с него. — Замълча, отново погледна Мащалирж и неочаквано му рече: — Онези деяния срещу теб миналата година, Йосеф... не ги причиних аз.

Мащалирж, му каза спокойно и добродушно:

— Аз в нищо не съм те обвинявал, Драхош.

Бруна изненадано промълви:

— А пък аз мислех... Благодаря ти, Йосеф...

Земан не можа да се сдържи да не попита:

— А кой ги причини, господин доктор?

Доктор Бруна се поколеба за момент, а после отвърна:

— Студентите от нашия факултет, които бяха дошли при мен за няколко дни през ваканцията... Подготвих ги... за поправителен изпит... по философия...

Земан не повярва:

— Та онези момчета въобще не са познавали Мащалирж. Не са могли да знаят каква функция изпълнява в селото, какво работи. Някой навярно ги е насъскал. Кой?

Бруна мълчеше.

— Вие ли? — директно го попита Земан.

— Не.

— Вашият баща?

Бруна още по-енергично отрече:

— За бога, не!

— Кой тогава?

Бруна помълча още малко, преди да признае:

— Моят вуйчо Молак... Той идваше редовно у нас... Разговаряше с тях... — Ала веднага добави задъхано и умоляващо: — Но не му се сърдете... Той е озлобен срещу вас... И може би с право... През петдесетте години загуби всичко...

Обаче Мащалирж не можа да издържи, чувството му за справедливост се възпротиви. Гневно извика:

— Той беше кулак. Укриваше запаси от жито, вредеше на стопанството. А накрая, за да не даде имота си в кооператива, от омраза го подпали.

Бруна се обърна към него с кротък упрек:

— Това са само клевети, Йосеф... Никой не можа да го докаже... Дори и застраховката му изплатиха... За цели триста хиляди...

Земан веднага реагира:

— За триста хиляди ли?

Започна да му става ясно.

Доктор Бруна дишаше развълнувано, с разтреперан глас упрекна Мащалирж:

— Дълги години вече работи... в кооперативната дърводелница... честно си изкарва хляба... Защо отново... го обвиняваш?

Доктор Весели внимателно го наблюдаваше. Пригответи лекарската си чанта и загрижено го попита:

— Как се чувствувате, господин доктор? Не искате ли една инжекция за успокоение? Ще ви я сложа и ще се почувствувате добре.

Ала Бруна отказа:

— Не... Не е необходимо!

Весели се наведе към Земан и тихичко го упрекна:

— Не така, Хонза. По-спокойно и бързо премини по същество, защото може да рухне. Самият факт, че го доведохме тук отново след два месеца, вече за него е голямо психическо натоварване.

— Разбирам, прощай — съгласи се Земан. Обърна се към доктор Бруна, който стоеше пребледнял, изморен, апатичен и само по трескаво блуждаещите му очи можеше да се види, че отново се връща към местата на тази толкова позната и близка за него градина.

— Няма дълго да ви мъчим, господин доктор. Искаме само да ви попитаме за някои подробности. В състояние ли сте да отговорите?

Бруна кимна.

— Може ли още веднъж да ни разкажете какво се случи тогава?

Бруна започна да дава показания, говореше безизразно и машинално като автомат:

— Към десет и половина вечерта... в стаята ми влезе... моят баща... и ме помоли... да извадя вода от кладенеца за майка ми за следващия ден... Тогава взех кофата изпод стълбището...

Земан го прекъсна:

— Можете ли да ни го покажете нагледно?

Бруна кимна, бавно, олюлявайки се, тръгна към опожарената къща, влезе в антрето и взе оттам обгорялата пластмасова кофа под стълбището. Повтори:

— ... тогава взех кофата изпод стълбището... отидох при кладенеца... извадих вода... Когато се наведох... над кофата... някой неочаквано... ме сграбчи отзад... за главата... и прокара... нещо парливо... по гърлото ми...

Земан отново го прекъсна:

— Момент, господин доктор, тук нещо не съвпада!

Бруна млъкна и учудено се обърна към него. Земан продължи:

— Кофата, с която казвате, че сте отишли за вода, се намери в къщата под стълбището. И до днес си стои там — вие сам я взехте от това място. Как е отишла там?

Доктор Бруна сви рамене:

— Може някой... да я е сложил на мястото й... по-късно...

Земан взе кофата, която Бруна бе донесъл, и му я показа:

— Не, вижте, тя е обгоряла. Това значи, че е била там по време на пожара.

Доктор Бруна мълчеше. Земан бързо пристъпи към ниските ябълкови дръвчета, приклепна до тях и му посочи раните по тяхната кора:

— И още нещо. Тези наранени дръвчета. Забелязахте ли ги?

Бруна кимна и тежко рече:

— Да... Убиецът навярно е бил като луд... Отмъщавал си е и на дръвчетата...

— Но това е лишено от всякаква логика, господин доктор. А вие, който се занимавате с философия, все пак трябва да имате чувство за логика.

— Не ви разбирам.

— Когато искаш да си отмъстиш на живите, унищожаваш дръвчетата им. Но когато убиеш хората, вече е излишно да унищожаваш дръвчетата, не съм ли прав?

Доктор Бруна мълчеше. Земан настоя:

— Кой нарани дръвчетата?

Бруна стоеше, сякаш животът го беше напуснал, Земан повтори още по-настойчиво:

— Кой нарани дръвчетата?

Тогава доктор Бруна едва чуто промълви:

— Аз...

Земан строго заключи своите разсъждения:

— Това означава, че вие сте били и този, който е убивал!

Бруна се разтрепери като лист:

— Не... За бога, не!

— Тогава кой беше убиецът? Вашият вуйчо ли?

Доктор Бруна неочаквано помоли:

— Сложете ми инжекцията.

Доктор Весели инжектира във вената му дозата успокояващо лекарство и внимателно го попита:

— Искате ли да приключим разпита, господин доктор? Ако не се чувствувате добре, веднага ще ви откараме в санаториума.

Доктор Бруна дишаше тежко, но събра волята си и решително рече:

— Не... Трябва най-после... да се избавя от това... Ще ви кажа... истината!

Земан моментално продължи:

— И за онези триста хиляди крони, които миналата година баща ви е обърнал в злато ли?

Бруна смаяно го погледна, не предполагаше, че Земан знае и това. После кимна:

— Да!

— А къде е златото?

— Там долу... В кладенеца... — посочи с глава Бруна към черната дупка в земята.

— Така си и мислех! — доволно рече Земан.

И доктор Бруна започна бавно, с мъка, прекъсвайки думите си според това, как изплуваха страшните спомени в съзнанието му, да дава показания...

---

[1] Лечебен метод, при който пациентите играят определена роля, съдържаща техните собствени конфликтни ситуации. — Б.пр. ↑

8

— Тези пари бяха нашето нещастие... Вуйчо ги бе получил от застраховката... и понеже се страхуваше, че ще му ги вземат... че ще му ги вземете... даде ги на сестра си... на моята майка. А татко построи с тях тази къща...

Ала след години вуйчо почна да си иска обратно парите... Татко разполагаше с тази сума... беше трудолюбив човек, навсякъде из селото се строеше и той печелеше добре като зидар... Но не искаше да върне парите на вуйчо... Казваше, че те са законен дял на майка ми от чифлика... нейна зестра, която семейство Молак му дължали... Всяка неделя се караха за това... Вуйчо Молак идваше винаги преди обяд, сякаш случайно се отбиваше... но оставаше и за обед... за да може, както сам казваше, поне нещо да използва от парите... и докато се хранехме, започваше да напада родителите ми...

Това бяха кошмарни недели... още като дете се страхувах от тях... Всички вкъщи бяхме като болни след това... особено баща ми... Той си имаше и още една причина... Като шестгодишно момче аз внезапно престанах да ходя... поради някакво тежко заболяване на тазобедрените стави... Докторите само свиваха рамене... даваха да се разбере... че навярно ще остана инвалид до края на живота си... Родителите ми бяха отчаяни... страшно много държяха на мен, особено мама... Започна да се бори с болестта ми... правеше всичко, което лекарите, бабите врачки и всякакви прочути билкари... я съветваха... и за да не се лиша от нищо... да не изостана... всеки ден ме носеше на гърба си до училището, което се намира на три километра оттук... сутрин дотам, следобед обратно... и зиме, и лете... Навярно много странно е изглеждала тази облечена в черно жена... мама цял живот ходеше в траур, може би от мъка по мен... която упорито мъкне на гърба си из снежните равнини извън Хайек едно голямо, тежко момче... разговаря с него и задъхано му пее... за да го насърчи и ободри... защото знаеше, че то още умее по детски да се смее... Това направи тя! А пък баща ми печелеше пари, спестяваше

крона по корона, за да ме осигури, когато... като инвалид... остана сам, а те с майка ми склопят очи...

Когато навърших десет години, отново проведох... Случи се чудо... Но родителите ми никога вече не можах да се опомнят напълно след онова тежко преживяване... От голямо нервно напрежение баща ми се разболя от диабет... Налагаше се рязко да намали теглото си... да се откаже от единственото удоволствие, което му бе останало на този свят... от хубавото ядене и пиене... така че се отдаде на единствената страст, която бе придобил по време на моето заболяване... да спестява и трупа пари... у него се появи някаква мания за преследване, болезнен страх, че ще загуби парите си, че вуйчо ми... или някой друг ще му ги отнеме... непрекъснато сменяше мястото, където ги криеше... строеше все по-високи зидове... поставяше нови ключалки на вратите... Ставаше все по-неспокоен, подозрителен и боязлив като наплашено животно... После се случи инцидентът с Йосиф Мацалирж... и хората започнаха да говорят... че се е оплакал... и ще ни съдят!

През онази февруарска неделя вуйчо Молак пак дойде у нас... Жестоко се караха с баща ми чак до вечерта... Вуйчо се присмиваше на баща ми, че сега господ ще го накаже за алчността му... ще загуби делото в съда... и ще му отнемат всичко... както и парите, заради които толкова години се караха... Няма да бъдат на никого... И ще настъпи спокойствие.

Най-сетне... вече беше станало нощ... той си отиде. Останахме сами с майка ми и баща ми...

... Мама беше така изтощена от всичко това... че ми даде да вечерям... и отиде да си легне... Аз останах в кухнята сам с баща ми... Опитах се да работя нещо... но не можах да се съсредоточа... Не обръщах внимание на баща си, само знам, че беше някак странно притихнал, замислен, вгълбен в себе си, в своите страхове и терзания... Седеше на малкото столче край печката... гледаше с отсъстващи очи в празното пространство... и странно люлееше горната част на тялото си от една страна на друга... с един такъв чудноват, нереален ритъм, който започваше едва забележимо, усиливаше се, после отново намаляваше и спираше... Приличаше на махало, което отмерва времето... от живота към смъртта... Бях свикнал с това... той биваше такъв всяка неделя след скандалите с

вуйчо... неочаквано, след един такъв цикъл полюлявания... бавно стана и мълчаливо излезе... Всъщност не забелязах кога го е сторил, бях се зачел в един пасаж от книгата, която разлиствах...

Тогава неочаквано чух някакъв вик... Беше майка ми. Първо си помислих, че блънува... Но викът се повтори и беше толкова тревожен, че станах и бързо изтичах по стълбите... към спалнята на родителите си...

Там видях картина като от Апокалипсиса... На лунната светлина, която проникваше вътре от балконската врата, видях майка си просната върху леглото... от устата ѝ течеше кръв... издаваше хриптящи звуци... а на главата ѝ имаше страшна рана, която откриваше в кървавата пихтия нещо бяло... може би мозъка... Над нея се бе навел баща ми... с брадва в ръка... продължаваше да се люлее чудновато от една страна на друга като махало на стар стенен часовник, но беше спокоен... дори ми се стори, че се усмихва...

... Бях така потресен, че дори не почувствувах страх... Коленичих до леглото на майка си, милвах я и я молах да ми каже нещо... Напразно... Тогава баща ми неочаквано рече: „Трябваше да го направя... Няма повече да живеем в този лош свят... И ти няма вече да живееш, не бой се, няма да те оставя тук... Иди и посечи дръвчетата... Нищо живо не бива да остане след нас... Дори и фиданките... Върви!“

И аз го послушах, без да разсъждавам... Не бях способен да мисля, всичко ми беше безразлично... Машинално... излязох в градината... и започнах да сека дръвчетата... Беше ясна мразовита февруарска нощ... На бялата лунна светлина всичко беше така нереално и странно, че ми се струваше, че сънувам... Отначало сечах дръвчетата прав, но бързо се изморих... приклеках и започнах да беля кората им със секирата, за да прекъсна притока на живот... който идеше от корените...

Тогава при мен дойде баща ми и ми рече: „Виждам, че вече си изморен... Няма да те мъча повече, ще го довърша сам... Ела, ще приключим въпроса и ти ще си починеш.“

Заведе ме при кладенеца, отвори капака му и ме попита: „Имаш ли смелост да го направиш сам?“... На мен не ми се живееше след... всичко, което видях... и кимнах... Подаде ми острия градинарски нож, аз приклеках... и се загледах в страшната студена дълбочина на

кладенеца... Рязнах се с ножа по китките и гърлото... но не много силно... страхувах се, че ще ме заболи...

Тогава баща ми ме блъсна... и аз започнах да падам...

... Когато паднах, студената вода ме накара да се опомня и отново пробуди инстинкта ми за живот... Опрях се с гръб и крака в стените на кладенеца и сантиметър по сантиметър започнах да се измъквам нагоре... Дори не зная как се сетих за този начин да се спася и откъде се взе тази сила у мене... Това продължи час... може би два...

Когато бях се изкачил почти догоре, когато в мен проблесна надеждата, нещо падна върху мен и ме повлече обратно надолу... Беше баща ми...

Изплува до мен във водата... само главата му с такива блестящи, странно спокойни очи... сякаш идеше от другия свят...

— „Ти още ли си жив?... — ласкаво ми рече той... — Ела, ще ти помогна да умреш...“ Хвана ме с длани, които страшно кървяха, тъй като вените на китките му бяха разрязани, около врата и започна да ме дърпа със себе си под водната повърхност... Борех се с него като обезумял... Накрая му се изтръгнах... избавих се от него, дори си мисля, че... стъпих на главата му под водата... за да изляза на повърхността.

Отново започнах да пълзя нагоре като паяк по гадните, хлъзгави стени на кладенеца... Ръцете и краката не ме слушаха, няколко пъти падах обратно долу, но бях обзет от такъв животински страх, че макар и от мен да течаха струйки пот в този студ, макар че се задъхвах от усилието и ръцете ми да бяха разкъравени от камъните... накрая все пак успях...

... Когато вече съвсем изтощен излязох от кладенеца, видях, че всичко е загубено... Къщата беше в пламъци, а в нея гореше мъртвата ми майка... Долу в кладенеца гаснеше животът на баща ми...

Станах и тръгнах... Вървях дълго и надалече... бягах мокър до кости във февруарския студ, за да залича от съзнанието си картината на тази ужасна нощ...

Той свърши да говори, а тримата смълчани мъже до него не можеха да повярват, че край тях отново е бял ден и нищо страшно не се случва. Стояха потресени над него, а той все още коленичеше на земята до кладенеца, както нагледно бе документирал показанията си.

Всъщност нямаше какво повече да говорят, но все пак Земан тихичко го попита:

— Защо тогава не ни казахте истината? Защо измислихте онзи неизвестен убиец?

А доктор Бруна направи и последното си признание с мистично трескави очи, което прозвуча, както и цялата му изповед, повече библейски, отколкото съвременно:

— Вуйчо ми, при когото избягах през онази страшна нощ... настоя за това... Господ знае защо... Може би се страхуваше да не го лишат от имота след смъртта на баща ми и майка ми... Пък и на мен самия ми се стори, че не бива, че не мога да кажа истината... заради мъртвите... които хората не биха разбрали... и на които може би щяха да се присмеят... Че не бива да опетня тяхната памет с това, което сами доброволно, по собствено желание, бяха извършили...

Знам, че заслужавам наказание... Накажете ме тогава... моля ви... Накажете ме!...

Доктор Весели се наведе над него, внимателно го хвана под мишница и го накара да стане от тази поза на разкайващ се грешник.

Земан бавно и уморено му рече:

— Заради какво, нещастни човече? Та вас съдбата вече достатъчно ви е наказала!

Обърна се към доктор Весели:

— Отведете го обратно в санаториума, докторе!

Майор Житни отново въведе Ян Земан в длъжността началник на пражкия криминален отдел на седемнадесети април вечерта. Земан вървеше до него по коридорите на тази така позната и близка сграда и все пак беше леко развълнуван и трогнат. Крачеше мълчаливо и все още беше под впечатлението на следобедната си раздяла с Йожка Мащалирж и неговото село. Преди да настъпи вечерта, бе огряло априлско слънчице и площадът в Хайек изведнъж придоби по-красив и приветлив вид.

Мащалирж носеше куфарчето на Земан въпреки протестите му и го изпращаше като най-близък член от семейството си. И хората, които ги срещаха по пътя, им се усмихваха приятелски, като на близки познати, и ги поздравяваха. Сред тях беше и бръснарят Сейдъл, който блажено присвиваше очи на следобедното слънце до вратата на дюкянчето си. Не се сдържа бърборкото да заговори Земан:

— Къде така, господин комисар?

— Отивам си вкъщи!

— Толкова скоро? Жалко!

— Какво да се прави — сви рамене Земан.

— Елате пак, през лятото тук е много красиво — покани го Сейдъл и се обърна към Мащалирж като към свидетел: — Нали, Йожка?

Мащалирж кимна:

— Да, доста хубаво е. Гора, езера с риба сред поляните, приятни условия за къпане в чистата вода с пясъчно дъно, спокойствие.

— Може да отседнете със съпругата си у нас — предложи му Сейдъл и можеше да се усети, че го правеше съвсем искрено — или у Мащалиржови, или на друго място, където пожелаете. Всички тук свикнахме с вас. Ще дойдете непременно, нали?

Земан се усмихна:

— Непременно! — но веднага си даде сметка със съжаление, че навярно никога няма да осъществи това обещание. Очакваше го

толкова работа, други случаи и задължения, че сигурно никога нямаше да се върне повторно в това село. Наистина жалко.

Стигнаха до автобусната спирка и Мащалирж му рече с кротка, добродушна усмивка:

— Забеляза ли? Селото те прие като свой човек.

— И теб също — отвърна му Земан. А после изрече на глас това, за което мислеше през целия път към автобусната спирка: — Много работа ни чака, докато оправим поразите от миналата година. В политиката, в народното стопанство и в главите на хората. Но ще успеем да се справим, тук вече започнахме. Благодаря ти за голямата помощ, Йосеф!

А Мащалирж му отвърна искрено трогнат:

— Благодаря ти на теб, че ми даде тази възможност.

Шофьорът на автобуса се наведе към тях от своето място до прозорчето и весело им подвикна:

— Хайде стига вече шеги и дълги сбогувания като влюбени, момчета! Качвай се! Тръгваме!

Земан и Мащалирж за последен път си стиснаха по мъжки ръцете и Земан се качи в автобуса. Шофьорът щракна с клещичките:

— Закъде, господин майор?

— За Прага!

Шофьорът откъсна един билет, продупчи го и попита с жизнерадостен хумор:

— Отново в тази лудница? Право там ли?

Земан се усмихна:

— Да, без прекачване! Право там!

За тази раздяла си мислеше Земан, когато крачеше до Житни из тихите вечерни коридори на „Конвиктска“ към своя някогашен кабинет, който така злополучно трябваше да напусне миналата година. Странно беше, че именно в такъв момент мислите му отново и отново се връщаха към Мащалирж. После изведнъж в съзнанието му проблесна защо. Като някаква камбана в ушите, мозъка и сърцето му прозвучаха отново човешки мъдрите думи на Мащалирж:

— ... въобще аз не искам да си отмъщавам на никого заради случилото се тогава, пък и защо? Нима можеш да си отмъщаваш на болен човек, който в треската крещи, върши глупости и в бълнуванията си се нахвърля да те души... По-скоро трябва да се

търси и наказва онзи, който го е заразил и му е причинил тази треска... Не, не искам да си отмъщавам!

Да, това е ключът към срещата, която ме очаква, помисли си Земан. Това е ключът към всички мои бъдещи срещи! И натисна бравата.

Влезе, но на вратата трябваше да поспре, защото гърлото му се сви от вълнение. Прелиташе с поглед по стените, картините по тях, по своите стари шкафове, картотеки с протоколи за разпит, по килима, по който често се разхождаше потънал в размисли, по сейфа, чиято цифрова комбинация още помнеше наизуст.

Неговият бивш помощник, който сега го заместваше, капитан Стейскал, който пишеше нещо върху неговото бюро, изненадано скочи и заговори с развълнуван, смутен глас:

— Хонза, какво правиш тук?... След толкова време... Ти още жив ли си, човече? — Той забеляза Житни, веднага се изпъна в безупречна стойка мирно и поздрави: — Чест на труда, другарю майор!

Житни не отговори, само го изгледа е пронизителните си очи и леко присви тънките си устни. Стейскал изведнъж си даде сметка за нещо:

— Ясно ми е! Вие навярно вече знаете!

— Кое? — попита Земан и това беше първата дума, която успя да произнесе след тази среща.

— Че се провежда заседание на ЦК! Казват, че Дубчек е свален!

Ала Земан отвърна, без да се вълнува особено:

— Нищо не знам. Имах работа!

Отиде до бюрото си, постави върху него своето куфарче, извади оттам следственото дело и му го подаде:

— Картотекирай го! Аз ти написах заключението. Няма повече какво да се решава по него!

Стейскал бързо хвърли поглед върху корицата на папката:

— Какво е това?

— Случаят в Хайек!

Стейскал се развълнува:

— Ти наистина ли успя да го разгадаеш? Кой е убиецът?

— Няма такъв. Причината е голямата човешка самота, невъзможността да се намери път към другите хора и дълбокият

кладенец на отчуждението, който се отвори у мнозина от нас през изминалата злополучна година. Но вече ще бъде по-различно, трябва да бъде...

След година отсъствие Земан отново седна на своя стол и каза на Стейскал с делово спокойствие:

— А сега си вземи нещата и ги отнеси оттук!

Стейскал ревностно се съгласи:

— Разбира се. Нали сам ти казах, Хонза, миналата година, когато те уволниха, помниш ли, че щом се върнеш, веднага ще стана и ще ти освободя стола.

Тогава Житни му каза хладно, но без гняв:

— Ще трябва да го направиш!

И строго добави:

— От днес излизаш в отпуска!

Стейскал го гледаше смаяно известно време, а после разбра. Сухо преглътна, постави пред него ключовете на бюрото и сейфа и тръгна да си върви. На вратата се спря за миг, обърна се към Земан и тихо го помоли, като заекваше:

— Прости ми, Хонза... ако можеш...

И без да каже дума повече, излезе.

Майор Житни взе ключовете и ги предаде на Земан!

— Желая ти успех! — Леко, неопределено и тайнствено се усмихна:

— Пак ще се заемем с работата! Заедно! — Вдигна стиснатия си юмрук с изправен палец, пожелавайки му щастие, и го остави сам в кабинета.

Земан се усмихна доволно на себе си.

Разтвори протоколите и се захвана да ги проучва. Започваше отново своята обикновена, ежедневна криминалистическа работа!

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.